

LOLLAND FALSTER & MØN -i cykelhøjde

Frede Lauritsen

En historie om cykelferien 1997

Tradition

Hvor hurtigt kan en handling blive en tradition?

Efter at vi sidste år havde debuteret med cykelferie i vores voksentilværelse, føler vi faktisk, at turen i år allerede er en tradition. Vel ikke mindst fordi sidste års tur langs Hærvejen var særdeles vellykket og for os historieelskere meget lærerig.

I år har vi blandt flere emner valgt Lolland-Falster, fordi vi faktisk aldrig har været på disse øer, og egentlig føler, at vi som danskere har pligt til at kende alle hjørner af vort smukke land, og disse øer ganske sikkert også har deres spændende historie.

Starten

Lørdag den 14. juni 1997 startede vi bilen med cyklerne bagpå og kørte til Langeland.

Vi overnattede på "*Spodsbjerg Badehotel & Færgetro*" og fik lov at parkere bilen her for den kommende uge. Hotellet hører til i den betrængte ende, hvor et anseligt beløb, ville være påkrævet for at få en nogenlunde standard. Værelset var rent, maden var rimelig og "*kromutter*" flink. Efter en god snak med hende lagde hun overhovedet ikke skjul på, at de havde set i øjnene, at der ikke var økonomisk mulighed for den tiltrængte restaurering, men at de var nødsaget til at leve med stedet som det var, så længe de kunne.

Som hun sagde, "*når banken hører ordet hotel, får de røde knopper.*"

De satsede på lystfiskere, der tog på havfiskeri, og de reklamerede med Danmarks bedste fiskevand. Til dette formål findes i Spodsbjerg to kuttere med diverse grej ombygget netop til havfiskeri.

Overnatningsprisen med morgenmad for 400 kr. har vi ingen indvendinger imod.

Der er ikke meget by i Spodsbjerg, men færge- og lystbådehavnen med den deraf følgende specielle atmosfære gør stedet hyggeligt.

Færgen over Langelandsbæltet

Søndag morgen tog vi færgen Spodsbjerg-Tårs, der i dagtimerne stort set sejler hver halve time. Selv om vi kun har cyklerne med, må vi punge ud med 260 kr., men så har vi også betalt returbilletten. Overfarten Spodsbjerg-Tårs tager kun 45 min.

Der er meget trafik i Langelandsbæltet, som farvandet mellem Langeland og Lolland hedder. Større skibe fra de 9 lande med havne til Østersøen sejler nødvendigvis denne vej op gennem Storebælt og videre ud i den store verden, fordi vanddybden her er tilstrækkelig for de store skibe.

Øerne i Nakskov Fjord

Fra færgen er der rig lejlighed til at iagttage Enehøje, Vejlø og Slotø som er de største øer i den 10 km dybe Nakskov Fjord.

På Slotø findes resterne af en gammel borg fra 1500-tallet, der er opført som en trussel mod oprørske bønder og brugt som fængsel. Kong Hans, der var Danmarks konge fra 1481 til 1513, indviede her Europas første orlogsskibsværft i 1508. Her byggedes datidens største krigsskibe, fx byggede Christian IV 10 skibe til sin flåde på øen. Sidste stabelafløbning fandt sted i april 1634.

Voldsomme begivenheder er der også foregået på øen, i 1534 blev borgen stormet af lybækkerne og ødelagt. Under Karl Gustaf krigen fra 1657-60 brændte svenskerne i 1659 alle øens huse, og 4. maj 1945 angreb engelske jagerbombere 3 oplagte skibe.

Enehøje har tilhørt den danske forfatter og grønlandsforsker Peter Freuchen (1886-1957), der blandt flere andre ekspeditioner var med på Mylius-Erichsens Danmark Ekspeditionen fra 1906-08 som meteorolog og fyrbøder. Den tur der kostede Mylius Erichsen, Jørgen Brønlund og Niels Peter Høeg Hagen livet, og hvor kun Brønlunds lig er blevet fundet. Sammen med

Knud Rasmussen grundlagde Peter Freuchen i 1910 handelsstationen Thule. På Enehøje, hvor han boede i 15 år, rejste Freuchen en portal af to underkæber fra en hval, disse blev i mange år brugt som sømærke, men bevoksningen på øen har efterhånden skjult portalen. En stor del af Peter Freuchens bøger er netop skrevet på Enehøje.

Selv om de to nævnte øer er dem der fylder i historien, så er Vejlø den eneste af de tre øer, der i dag har faste beboere. Her afholdes også hver sommer ølejr.

Lolland

Vi triller nu i land på Lolland. Danmarks 4. største ø på i alt 1283 km² med særdeles frugtbare moræneflader beboet af ca. 70.000 indbyggere, og den landsdel i Danmark der sammen med Falster har den højeste gennemsnitstemperatur. Hvad mon venter os?

Tårs

Er et gammelt charmerende fiskerleje, hvorfra der i mange hundrede år har været færgeforbindelse til Langeland. Den nuværende færgehavn i Tårs er stort set ingenting, en havn på en tange uden meget anden form for bebyggelse.

Der er ingenting der opholder os, så med fast jord under cykelhjulene igen hjuler vi af sted følgende cykelruten mod Nakskov.

Sandby Kirke

Vort første stop gælder Sandby Kirke. I brochuren fortælles, at det er en typisk lollandsk landsbykirke, vi synes dog, den er noget særpræget, men har jo heller ikke endnu set andre kirker på Lolland. Kirken er stor og arkitektonisk meget flot bygget af munkesten omkring år 1200, men har gennemgået adskillige forandringer i tidens løb. Den er blevet hvidmalet, og våbenhuset er ombygget til kapel. Tårnets tag er pyramideformet, på hver af dens sider er der en lille bindingsværkskvist, der minder lidt om de kviste, der var på taget af de gamle købmændsgårde, hvor man hejste kornsække op og ned. Men uanset min miljøskade så ser kvistene meget søde ud.

Søndagsgudstjenesten er netop overstået, da vi kommer, og præsten byder os venligt indenfor. Vi får en lille snak om kirken med ham og kordegnen, og får her lejlighed til at rose den flotte kirke og det tiltalende kirkerum med stukloft, hvor der på væggen her som så mange andre steder er en mindetavle over faldne i slesvigkrigene 1848-51 og 1864.

Kirken har været ejet af forskellige herremænd, men overgik i 1912 til selveje.

Mod Nakskov

Mens vi studerer kortet, for at finde cykelvejen mod Nakskov fortæller en "hundelufter," at hvis vi skulle til Nakskov, skulle vi hellere tage den lige landevej, for den anden er en "møgvej." Men da vi jo ikke prioriterer den lige og gode vej så højt som den snoede med de mange små oplevelser, så vælger vi alligevel cykelruten mod syd og kommer efter få km igen ud til Nakskov Fjord og endnu tættere på de førømtalte øer.

Lindelse Lystskov

Her ligger et lille fiskerleje og Lindelse Lystskov, som tidligere var Vestlollands populæreste udflugtsmål. Cykelstierne har været fine her gennem skoven, men samtidig med at de drejer mod øst, ændres de til en grusvej i ordets værste forstand, nemlig løs grus der næst efter sand er det vanskeligste at køre i. Det er ikke fri, vi sender "hundelufteren" en lille undskyldende tanke.

Herregården Helgenæs

Efter ganske få km på "møgvejen" som grundet dens elendige stand føles som en lang strækning, runder vi "Helgenæs." I nogle kort står navnet dog som "Hellenæs," men uanset navnet så var det her, svenskerne med Karl Gustav slog hovedkvarter under Nakskovs 11 ugers lange belejring i sommeren 1659.

Holmegård

Ca. 3 km NØ for "Helgenæs" i byen Branderslev lige nord for Nakskov ligger Holmegård, her blev forfatteren Gustav Wied født i 1858 som søn af forpagteren. Som dreng ville han være skuespiller. Han skrev romaner, fortællinger og dramatik med bidende, satiriske og vittige skildringer af enkeltpersoner i et købstadsmiljø. Det er fra denne egn, han fandt inspiration til hans mange herlige figurer, hvem husker ikke "Overclausen," toldkontrollør "Knagsted" og "Tante Et og Tante To" med den udødelige replik: "Måner har den farve, måner skal ha'". Gustav Wied fik job som lærer og bosatte sig i Roskilde, hvor han blev en holden mand, ikke mindst fordi hans stykker blev spillet meget i Tyskland. Hans kendteste værker er "Livsens ondskab" fra 1899, "Skærmydsler" fra 1901 og "Knagsted" fra 1902. Gustav Wied var kompromisløs og elskede at provokere, hans satire har et snært af pessimistisk livssyn, der måske var medvirkende til hans selvmord i 1914. "Børn er lykkelige, og dyr og kvinder; men vi mennesker er det ikke."

Cyklen

Netop som vejen igen er blevet civiliseret, og vi er ved bygrænsen til Nakskov, taber jeg luften, altså den i cykelslangen. Den elendige grusede vej har taget sin hævn. Selvfølgelig har jeg taget cykelpumpen med, så den kommer frem og bliver flittigt brugt til sit formål. Nu skal det retfærdigvis siges, at pumpen ikke var verdens bedste. Gummi i den var nok lidt træt, i hvert fald skulle der pumpes utrolig længe, hårdt og koncentreret, før den udpumpende luft havde placeret sig i slangen på mit baghjul. De der kender familien ved, at der jo ikke skal megen teknisk mislyd til, før jeg for slige ting får en sarkastisk bemærkning om min manglende indsigt i den tekniske verden.

- Av for en ulykke - ventilen knækkede, min ihærdige pumpen havde krævet sit offer, min image på den tekniske front fik et point til fordel for den chikanerende familie. Men her chokerede jeg Hanne totalt ved at have reservedele med, så jeg fik hurtigt monteret en ny ventil, det viste sig imidlertid, at trods den nye ventil kunne luften højst holde 500 m. Nu var det store problem jo netop, at det var søndag, vi spurgte et par tilfældige cyklister, men resultatet var nedslående, ingen cykelsmede havde åben på en sådan højhellig søndag, hvad vel egentlig ikke overraskede os. Jeg piller slangen ud, pumper godt op, men kan trods ihærdig søgen ikke lokalisere nogen huller. Slangen ind igen, pumpen frem og puha, 500 m senere stopper vi op ved en "altnuligmandsudseende" herre i en garage.

Hans "altnuligmandsevner" rakte til at låne mig en mere velpumpende cykelpumpe.

Jeg pumper, som var det et luftskib, og nu er baghjulet virkelig hård. Det er der også god mening i, for selv om vi kun er nået til middagstid, så havde vi planlagt at skulle nå noget længere end Nakskov den første dag. Så vi hjuler, det bedste vi har lært ud af Nakskov mod næste mål. Men ak og ve 4-5 km udenfor byen er jeg flad igen. Ind til nærmeste hus for at låne en ordentlig pumpe.

En flink dame låner os en pumpe, vi får en snak om vores lille uheld samt om vores cykeltur i øvrigt, og vil du tro det, vi er kørt den forkerte vej ud af Nakskov.

Nu gider vi altså ikke mere, sidste år på Hærvejsturen kørte vi 400 km uden et eneste cykelteknisk problem, og i år havde vi knapt kørt 10 km, før der var teknisk knockout. Vi beslutter at tage tilbage til Nakskov, finde et natlogi, se lidt på byen og så få cyklen repareret mandag morgen, hvor det igen er hverdag for det arbejdende folk.

Hanne får til opgave at køre til Nakskov og finde et passende logi, mens jeg traver pænt af sted trækkende cykel og oppakning, - - - et heroisk syn.

Der er nu god tid til at lade tankerne fare, mens Nakskov kommer stadig nærmere, men denne gang fra vest. Det er egentlig meget mærkeligt og lidt flovt, vi er kommet herover for at

opleve og se noget, men siden den skide cykel tabte pusten, har vi faktisk kun koncentreret os om den og mulighederne for at få den repareret, så vi kunne komme videre. Vi havde skiftevis kørt og gået tværs gennem Nakskov by, uden at have skænket kirke, skibsværft eller noget som helst andet af byen en eneste tanke. Fantastisk som små daglige problemer fuldstændig kan stjæle hele ens opmærksomhed. Jeg lover ved mig selv, - det skal være løgn. Efter en god times tid dukker Hanne igen op, hun har selvfølgelig løst problemet på sin sædvanlige og særdeles praktiske måde nemlig fået logi på "*Hotel Harmonien*" af den logiske grund, at der lå en cykelsmed lige om hjørnet. Cyklerne stillede vi i gården, og cykelbukserne blev skiftet ud til mere vandreturvenlig beklædning, for nu skal vi opveje, hvad vi har forsømt - nemlig se på byen Nakskov.

Nakskov

På Axeltorv står en flot rytterstatue af Christian X "*5. maj 1945 med tak fra Vestlollands beboere i by og på land,*" er statuens undertekst. Torvet er omkredset af mange smukke gamle bygninger, men en del af dem er meget dårlig holdt. I det hele taget er der forholdsvis mange villaer og ejendomme i Nakskov, hvor såvel huset som det omkringliggende areal er meget dårlig holdt.

I ejendomshandlernes vinduer er der et stort udbud af huse, både små og store, sommerhuse og industribygninger. Da vi ser nøjere på prisniveauet, får vi næsten et chok, priserne ligger tæt på halvdelen af priserne i Ringkøbing, en fordel vi ganske vist ikke har megen glæde af. Nakskov Skibsværft, der ejes af ØK, har gennem mange år været byens flagskib. Dens lukning 25. juni 1986 har sikkert været stærkt medvirkende til de lave huspriser. Ca. 2000 var dengang ansat på skibsværftet, det er mange i en by på 16.000 indbyggere, så mange at det uden tvivl har skabt problemer i stort set alle brancher og samfundslag. Vi har mødt personer, der hårdnakket påstod, at det var nakskovitterne så sandelig selv skyld i på grund af deres "*røde*" politiske indstilling i den overvejende del af befolkningen. En påstand jeg ikke har nok indsigt i til at ville kommentere.

I dag er det tidligere skibsværft udlejet til forskellige mindre håndværkere og reparatører, der også udfører reparationer på skibe, men nybygninger, det er en saga blot.

Indsigtsrige indbyggere hævder trods de svære odds, at Nakskov i dag har lige så mange arbejdspladser som før lukningen af værftet.

Nakskov blev grundlagt af Valdemar 2. Sejr og fik købstadsstatus i 1266. Bag Axeltorv ligger Skt. Nikolai Kirke, en meget smuk bygning, hvis ældste del også kan føres tilbage til 1200-tallet. Kirkens 70 m høje og meget elegante spir har flere gange været ødelagt dels ramt af lynnedslag og i 1625 blæst ned under en stærk storm. Spiret rager op over byen og ses vidt omkring. Da vi kommer ind i kirken, chokeres vi i første omgang af alteret, der bestod af mange små bibelske børnehavelignende billeder i stærke farver, ved nærmere eftersyn opdager vi, at den øverste del af kirken er afspærret grundet restaurering, og vi ånder lettet op igen.

I "*Danske Kirker*" har vi senere set et billede af den rigtige altertavle, et pompøst barokarbejde udført i 1656 af Anders Mortensen. Kirkens orgel er fra 1648, men flere gange ombygget. Under svenskernes 11 ugers belejring i 1659 blev byen beskudt 19. juni, og det selv om det var en søndag. En kanonkugle med en diameter på ca. 30 cm slog ned gennem kirkens hvælvninger, kuglen er stadig bevaret og udstillet i kirken på et lille podium.

På vores vandretur i byens gader finder vi en lille hyggelig restaurant i en gammel købmandsgård "*Parkers Bøfhus,*" selv om den endnu ikke er åbnet, lister vi ind for at kigge. Vi får en snak med restaurantens svenske ejer, der hævder, at han ikke er en glemte svensker fra svenskekrigene. Så vi lover at komme igen efter endt byrundtur, fodbad og en ren skjorte,

for vi synes egentlig, det så hyggeligere ud end på "Hotel Harmonien," der blev bygget allerede i forrige århundrede som håndværker og industribygning. Det sidste fortalte vi dog ikke ham svenskeren.

En udmærket bœf til en rimelig pris og en særdeles perfekt betjening fik Hanne til at runde lidt op med drikkepenge, og den kvikke unge serveringspige kom tilbage, og gav Hanne et klap på skulderen og en stille men alligevel tydelig tak, en positiv handling vi ikke tidligere har oplevet, selv om det enkelte gange er sket, at vi har rundet op.

Efter en god nats søvn står vi op til morgenmaden, som er tilfredsstillende bortset fra juicen, der er af absolut discountkvalitet, selv om overnatningsprisen var 575 kr.

Restaurationslokalerne er egentlig meget flotte, men det kniber gevaldigt med rengøringen. Et tykt lag støv i vindueskarmen fortæller en del om, hvor svært et stort hotel har det i en mellemstor by.

Nu er klokken i nærhed af cykelsmedens åbningstid, så jeg begiver mig did og står pænt udenfor, da han åbner butikken. Mit problem bliver forelagt en særdeles flink cykelsmed. Trods meget stor talebesværlighed fordi cykelsmeden stammer voldsomt, forstår jeg, at han lover, cyklen er køreklar om en halv time. Han holder ord, slangen er skiftet ud grundet mange men meget små huller lige omkring ventilen. Formedels 90 kr. er jeg igen glad og køreklar. Det skal også lige nævnes, at jeg samtidig investerede i en ny cykelpumpe, så er jeg da fri for flere spydige bemærkninger desangående.

Whisky U-359

På vej mod syd ud af Nakskov by kommer vi forbi Nakskov Havn. Her ligger ad omveje en russisk ubåd. Det var unge arbejdsløse i Kolding, der fik ideen, de skrev til Mikhail Gorbatsjov efter Berlinmurens fald 10. nov. 1989 og bad om en ubåd. Det var en periode, hvor der skete store historiske omvæltninger i Sovjet, og Gorbatsjov besluttede at forære de unge arbejdsløse i Kolding ubåden U-359. Sandsynligvis har han gjort det som led i den åbning og tilnærmelse overfor vesten som Gorbatsjov stod for. Det var en lang og sej kamp med russerne og deres gigantiske bureaukrati, men i april 1994 kom U-359 til Kolding, hvor det fungerede som beskæftigelsesprojekt for de unge arbejdsløse. Uagtet at ubåden tilførte prestigefyldt og meningsfyldt arbejde for mange af de unge i Kolding, og uagtet at ubåden blev en stor turistattraktion, så delte projektet Kolding i to lejre. Kritikerne af ubådens tilstedeværelse sejrede, de mente, at den skæmmede deres flotte natur i Kolding Fjord. Marts 1997 ankom ubåden så til Nakskov Havn, der gerne ville have den, og ubåden kom straks under kærlig behandling. Denne gang var det Nakskovs unge arbejdsløse, der fik fornøjelsen og æren. Den 1. juni 1997 var ubåden klar til den officielle åbning. Et besøg formedels 30 kr. på den 76 m lange ubåd, der vejer 1080 tons og ligger på en flydedok, blev en meget spændende oplevelse. Det skal dog bemærkes, at turen ikke er velegnet for gangbesværede.

Mens vi går gennem skibets 6.3 m smalle skrog, der kunne dykke ned til 300 m, undres vi over, at 58 mand har kunnet leve, kæmpe, arbejde og udforske i disse meget trange omgivelser, men vi undres allermest over, at Kolding ikke ønskede at bevare denne attraktion, som vi absolut synes det er, og vi mener hermed, at de i Kolding har dummet sig ret så gevaldigt. Ubåden er bemanded med livagtige dukker, originalt udstyr, logbøger og personlige ejendele. Originale lydeffekter af sonarlyde, torpedoafskydning, alarmer og motorer og med blinkende lys i de mange hundrede instrumentpaneler, gør opholdet meget livagtigt. I periskopet kan man se udover Nakskov by, og i radarrummet kan man overvåge kysten med diverse fartøjer.

Kort og godt - det er dygtigt og spændende arrangeret. I Nakskov har de planer om inden år 2000 at udvide området, så ubåden bliver centrum i et maritimt oplevelsescenter.

En snak med billetdamen fortalte også, at de var særdeles tilfredse med besøgstallet, og at der i befolkningen var stor opbakning omkring projektet. Som hun sagde:

"Vi er glade for, at de ikke ville ha' den i Kolding, men de får den i hvert fald ikke igen."

Bluf - skilt

Vi cykler nu ud af Nakskov mod SV, hvor vi passerer Nakskov Flyveplads på venstre hånd, og det er den rigtige vej, for i går havde vi flyvepladsen på vores højre hånd.

Ifølge cykelkortet skal vi ved Saunsøgård dreje med en smal vej bagom gården, fordi der her skulle ligge en af øens "polakkaserner," der i sin tid blev brugt til indkvartering af de polske kvinder, som i sæsonen hjalp til i sukkerroemarkerne. Men ved vejen bag om gården stod et skilt "*al indkørsel forbudt*," så vi valgte at fortsætte, længere fremme fandt vi dog ud af, at skiltet rimeligvis var selvtægt, idet der i den modsatte ende af vejen ikke var noget skilt med indkørsel forbudt.

Vestenskov Kirke

Få km mod syd kommer vi til Rårup og Vestenskov. Vi gør et visit i Vestenskov Kirke, der er bygget af røde munkesten i 1200-tallet, men om- og tilbygget flere gange. Kirken er uden tårn, men med et klokkehus af træ der hører til de bedst bevarede fra middelalderen.

Klokkehuse eller klokketårne af træ fra middelalderen findes kun i Sønderjylland og på Lolland.

Kappel Kirke

Turen går nu til Kappel. Et kapel blev her opført i årene op til 1464 i tilknytning til en helbredsgivende kilde "*Hellig-Trefoldigheds-kilden*," der menes at have ligget lidt øst for kirken, hvor der i dag står en gammel stubmølle.

Kong Frederik II befalede i 1570 kilden tilstoppet og kapellet nedrevet, men det skete dog aldrig, og helt op i 1800-tallet blev kilden grundet sin helbredende kraft besøgt.

Det oprindelige kapel er nu kirkens kor. Kirken har et mindre tårn, og indenfor døren står en af de charmerende kirkebøsser fra 1600-tallet. Ejendommeligt nok er døbefonden dateret ældre end kirken, hvad der kunne tyde på, at den er købt brugt andetsteds fra.

Gottes Gabe

Lige syd for Kappel ligger et gods der har en meget speciel historie. Godset var i 1725 hovedgevinst i et statslotteri. Vinderen von Pløtz kaldte godset for "*Gottes Gabe*."

Det undrede mig meget, at man havde så store landslotterier så langt tilbage i tiden. Ved lidt roderi omkring dette spørgsmål finder jeg ud af at "*Kongelig Københavnske Klasselotteri*," det vi alle i dag kender som "*Klasselotteriet*," startede allerede i 1753.

Ja, ludomanien, eller skal vi nøjes med at kalde det spillelidenskaben, er jo ikke en ny opfindelse, det gælder også statens opfindsomhed for at finde indtægter.

Langø

Cyklerne fortsætter mod NV, vort mål er Langø ikke en ø men et lille fiskerleje i Nakskov Fjord. Der er en stiv blæst fra vest, så ved Langø Kirke tager vi en tiltrængt hvile/frokostpause med banan, rugbrød og vand. Det er egnens mindste kirke, den er uden tårn, som de fleste andre kirker i området. Kirkeklokkerne hænger her på loftet, og når der ringes, åbner man blot tagvinduerne. Kirken er bygget omkring år 1900 og dermed også en af de yngste i området. Den blev bygget, fordi fiskerne syntes at vejen til Kappel, der var deres sognekirke, var for lang og for dårlig. Desværre var kirken låst, men vi læser at døbefonden er af træ og flytbar, så den ved dåb flyttes hen foran alteret.

Langø er en lille hyggelig by, med tilsyneladende god aktivitet på havnen, hvor skrigende måger overfalder en affaldscontainer med fiskeskrog.

I den østlige udkant af byen cykler vi ud til en jættestue, herfra er der en ganske pragtfuld udsigt over øerne og livet i Nakskov Fjord.

Albuen

4-5 km SV for Langø finder vi Ydø, som heller ikke er en ø, men det sydvestlige hjørne af Lolland. Engang før inddæmningens tid har både Ydø og Langø givetvis været øer. Fra parkeringspladsen ved foden af diget går en 5 km lang vej/sti ud til sandodden Albuen, der stadig vokser. Her er der en storslået natur og en usædvanlig oplevelse af fred og ro venter dig. Al anden form for trafik end fodgængere er forbudt undtagen for Albuens beboere, som vist kun drejer sig om personalet på fyret.

Den lange tange skærmer indsejlingen til Nakskov Fjord fra vest, tangen kaldes Albuen, fordi den i facon minder om en albue. På østsiden af tangen ligger Søndernor, et lavvandet område der er meget rigt på fugleliv. Albuen, der yderst har et fyr, havde sin storhedstid i 13-1500-tallet, hvor der blev afholdt store sildemarkeder. Østersøen var dengang utrolig rig på sild, og Albuen blev stedet, hvor den internationale handel fandt sted, og det hævdes, at den opmærksomme vandrer endnu kan ane rester fra de mange sildeboder.

Der blev også bygget en kirke på Albuen, som for længst er forsvunden.

Stormflod og dæmningen

Vi står nu på den 63 km lange dæmning langs Lollands sydkyst, der strækker sig her fra Albuen i vest og til Hyllekrog i øst.

Vore tanker er tilbage i 1872. Det hele startede med en novemberstorm fra sydvest, som efter fire dage havde stuvet så meget vand sammen i bunden af Østersøen, at vandfladen skrånede næsten 5 m. Den 11. nov. blæste det atter op, denne gang fra nordøst det værst tænkelige hjørne. Vinden tog til, temperaturen faldt, orkanen piskede snebyger ned over Lolland, og vandbjerget kom i bevægelse.

Natten til 13. nov. 1872 væltede vandmasserne ind mod Lollands gamle men lave diger. Det første digebrud skete ved Rødby, kort efter ved Hummingen. Disse to vandstrømme forenede sig, og skyllede videre over det flade land, hvor ulykkelige mennesker søgte sig i sikkerhed på lofter, tage, træer eller andre højtliggende muligheder. Næsten samtidig skete der digebrud i Nakskov Fjord. De to enorme vandmasser tørnede sammen ved Græshave, og hermed var Rødby Fjord og Nakskov Fjord forenet i et oprørt hav, der delte Lolland i to, og satte næsten en fjerdedel af Lolland under vand. Vandstanden var 3½ m over normal, i det flade Sydlolland betød det for de fleste huse, at vandet gik til taget. Men ikke nok med det en stor del af husene havde lerklinede bindingsværk, leret blev opblødt, vægge skred ud, skorstene styrtede sammen, og loft og tag blev stående på stolperne. Men nåede vandet loftet, så blev ulykken endnu værre, tagene drev til havs med de ulykkelige mennesker ombord, der her havde søgt tilflugt.

En frygtelig katastrofe der kostede 82 mennesker livet.

Katastrofens omfang viste, at de gamle diger var alt for svage. Året efter vedtog Rigsdagen en lov om "*Opførelse af et indtil 12 fod højt dige langs Lollands syd- og vestkyst.*"

I årene fra 1874-77 var der beskæftiget 700 mand ved det nye digebyggeri. En stor del af arbejderne var tilrejsende tyskere og svenskere, der boede i barakbygninger langs diget.

Det nye dige gav andre fordele, fordi der blev indvundet en del land: Saksfjed Inddæmning ved Hyllekrog, Rødby Fjord, Bogø Inddæmning ved Langø og Indre Fjord syd for Nakskov.

Badestrand

Der er fortsat en stiv blæst fra det vestlige hjørne, men det kan vi kun være godt tilfredse med, for nu skal vi følge Lollands sydkyst, der går mod sydøst. Cykelstien er anlagt på selve

diget, så vi føler os næsten flyvende samtidig med, at vi har et godt udsyn til venstre over det flade land og til højre over Østersøen.

Store strækninger af Lollands vest- og sydkyst betegner de som noget af Danmarks bedste badestrand. Senere finder vi ud af, at den betegnelse er meget brugt hele Lolland, Falster og Møn rundt, så der er ikke så meget at tage fejl af.

Det blå flag fortæller, at vandet også er rent, og flaget viser sig smukt i den kraftige vind. Det skal også siges, at vi turen rundt så rigtig mange af de blå flag.

Kæmpevindmøller

Kun et par km har vi kørt, da vi kommer til 24 kæmpestore vindmøller, der på en strækning af flere km her langs kysten har gode betingelser. De 24 møller producerer 9.6 MW, det siger mig ikke meget, men det svarer til normalforbruget i 3400 parcelhuse.

Rudbjerggård

Der er så god fart på cyklerne, at vi efter få øjeblikke er nået til Rudbjerg. 4 km nord for byen ligger godset "*Rudbjerggård*," hvis smukke hovedbygning er en bindingsværksfløj fra 1605 med et ottekantede tårn mod gårdsiden. "*Rudbjerggård*" ejes i dag af familien Reventlow.

Sølvbjerghøj

Ikke langt herfra finder vi "*Sølvbjerghøj*," hvor der er fundet og udgravet en 10.000 år gammel boplads.

"*Sølvbjerghøj*" er især kendt som stedet, hvor den sidste offentlige henrettelse i Danmark fandt sted.

Her blev 22. nov. 1882 Anders Sjællænder halshugget i kulde og sne under overværelse af ca. 2.000 tilskuere, der var jo ikke så mange andre "*forlystelser*" at gå til dengang.

Skarpretteren J.C.T. Seistrup måtte bruge sin økse tre gange, før henrettelsen var fuldført. Der står ikke noget om, hvorvidt bødlen var fordrukken, og af den grund ikke kunne ramme nakken på den arme mand, men en kendsgerning er det, at fuldskab blandt bødler var ganske almindeligt og måske endda ret forståeligt, når man tager det barske job i betragtning.

Tillitze

Også Tillitze er gået over i historien på mindre charmerende vis. Den 22. marts 1851 brød "*Handskemagerbanden*" ind i en gård i byen, hvor de dræbte gårdejeren, hans kone og to tjenestepiger. Røveriet gav mellem 200-300 rigsdalere i udbytte, hvad der dengang var mange penge. Efter ugerningen satte banden ild til gården for at skjule den makabre forbrydelse. "*Handskemagerbanden*" havde terroriseret hele Vestlolland gennem flere år med vold og røveri, men efter mordbranden blev hele banden fanget, og hovedmændene idømt strenge straffe. Bandens leder Hans J. Mortensen, der var udlært handskemager, begik selvmord i fængslet. Tre andre medlemmer af banden Mads og Anders Vixnæs og Kristian Mortensen blev halshugget på "*Sølvbjerghøj*" den 24. februar 1853.

Lidt positivt skal der også siges om Tillitze. På kirkegården står der en stor runesten med to inskriptioner 1: "*Eskil Sulkesøn lod denne sten rejse efter sig selv. Altid vil stande, mens stenen lever, denne mindskrift, som Eskil gjorde. Krist og Skt. Michael hjælpe hans sjæl.*" Ja, denne Eskil har ikke hørt til dem, der satte sit lys under en skæppe. 2: "*Toke ristede runerne efter sin stedmoder Thora, en velbyrdig kvinde.*" Stenen har tidligere siddet i kirkegårdsmuren, senere lå den som grundsten i våbenhuset, og først da våbenhuset blev revet ned i 1856, blev den anbragt på kirkegården. På stenens bagside anes et kors, dette samt den kristne tekst antyder, at runestenen er fra 1000-tallet eller i hvert fald efter Harald Blåtand, der var konge fra 940-985, "*den Harald der gjorde danerne kristne*," en påstand han i rigelig god tid tog patent på ved at riste denne inskription på en af Jellingstenene.

Dannemare

Turen fortsætter mod Dannemare, et af de stednavne i Danmark de fleste af os nogenlunde kan placere uden overhovedet at kende byen. Den er der heller ikke så meget andet at sige om. Sædvanen tro styrer vi mod byens kirke. Den oprindelige kirke var fra 1200-tallet, men brændte sammen med præstegården i 1895. Allerede i 1897 kunne man indvie en ny kirke i "romansk" stil. Fra den gamle kirke er altertavlen, en degnestol og den noget specielle døbefond med snoet fod bevaret. Ved en restaurering i 1978 har kirken fået, som der står i brochuren *"Nogle meget flotte glasmosaikker af Mogens Jørgensen. Med et liniespil inspireret af ribbemønster i rosenblade, og farver nøje afstemt efter kirkegårdens beplantning."* Vores stille bemærkning om dem var knap så rosende - kedelige.

Gloslunde Kirke

Kun en km længere mod øst kommer vi til Gloslunde, ja faktisk hænger byerne næsten sammen. Kirken er også fra 1200-tallet, men dog ikke brændt. Ejendommeligt, men vi synes nu at de gamle kirker er mest charmerende, hvor krummelurer og gesvejsninger går op i en højere arkitektonisk enhed. Kirken er bygget af munkesten, som er hvidkalkede. På kirkegårdens nordvestlige hjørne står et af de middelalderlige klokkestabler endda med to klokker. Klokkestablen består af 5-600-årige egestolper, der bevidner datidens dygtige håndværkere.

Kystsikring

Hele tiden tænkes der på kystsikring. I 1990 brugte man 14.000 tons sten til beskyttelse af digets forkant. Stenene blev afleveret af landmænd på egnen, der havde fjernet de generende sten fra markerne og fik dem lagt ud i strandkanten, hvor de kunne gøre gavn på de udsatte steder, hvor strømmen gnaver mest.

Høkke - hvor er du

Ifølge turistinformationen skulle vi kort efter Næsby Strand kunne se "Høkke Sø" en dyb strandsø. Vi opdagede ikke "Høkke Sø."

Landområderne er meget lave, og der er ganske mange små søer eller lave arealer med vand. Det er måske også lige meget med den sø, men måske var der noget specielt at se?

En kritik synes vi dog, er berettiget, der er stort set ingen skilte på den ellers så udmærkede cykelsti, ikke engang når der går en vej ind i landet fortælles det, hvor den fører hen, eller hvilke flækker vi passerer. Så vi må orientere os, hver gang vi ser et kirketårn rage op inde i landet, for de er nemlig markeret på vort kort. Vi tager dette som en ekstra oplevelse, men en del kirker er jo som tidligere nævnt uden tårn, så undertiden glipper forehavendet.

Urskov

Bag digerne langs Maglehøj Strand ligger Vindeholme Skov, hvor der er et rigt fugleliv. Her findes også landets største bevoksning af "urskovtræet," som er det populære navn for småbladet lind. Ordet Maglehøj betyder stor-høj og henviser til et punkt, der hæver sig 14 m over havet, ikke noget imponerende syn og tilmed gisnes der om, at det måske er en gravhøj.

Forsvundne høje

I skoven skulle der findes 24 små gravhøje fra bronzealderen, men selv om vi et stykke tid cykler rundt i skoven og leder, finder vi dem ikke. De hæver sig ganske vist kun fra 0,2 til 1 m, kan vi læse i en brochure, så det er måske ikke så underligt, at de er svære at få øje på. Også her et eksempel på manglende skiltning.

Anden Verdenskrig

Under Anden Verdenskrig var Østersøen en aktiv kampplads, her blev en del allierede flyvere skudt ned. Ved 28 K-stenen ligger en mindesten for en af dem airman Raymond Malmfelt.

Rødby Fjord

Vi er nu nået til Kramnitze. Før Rødbyhavn blev anlagt, var det den vigtigste havn på Sydjylland. Dæmningsbyggeriet fra 1874-77 inddæmmede Rødby Fjord, men i 1927 blev der bygget en pumpestation, så Rødby Fjord yderligere kunne tørlægges og blive til frugtbar agerjord.

I 1966 byggedes den nuværende pumpestation, der har en kapacitet på 20 tons vand i sekundet. Den gamle sluse fra 1875 fungerer som fiskerihavn.

4 km længere fremme kommer vi til Dragsminde Sluse, her var det gamle sejløb til Rødby, sejlrendens forløb tegnes af rørskoven.

I 1644 lod Christian IV opføre to kystskanser som forsvar for indsejlingen til Rødby, den ene af dem er bevaret og skulle ligge for enden af Skansestien 800 m fra diget.

Vi finder Skansestien, endeligt et skilt der passer, kravler ned af det stejle dige med cykler og pakkenelliker, og begiver os på opdagelse. Efter få hundrede meter er vi på en for øvrigt tiltalende golfbane, her slutter skilteservicen. Der er flere stimuligheder, vi prøver dem alle, mod øst begrænses mulighederne af Lalandia Feriecenter. Cyklernes teknik kan nemt fortælle os, hvor mange meter vi er fra stranden, så vi føler, at vi virkelig har styr på teknikken.

Efter en halv times rundkørsel opgiver vi.

Det er også ligegyldigt med ham Christian Firtal, vi har jo trods alt set hans Rundetårn, det er sikkert også meget flottere. Så kan lollikkerne beholde deres ruiner for sig selv.

Lalandia Feriecenter

Et virkeligt stort projekt der åbnede i 1988. Der findes 636 feriehuse, der tilsammen har 3188 sovepladser. Til centret hører et stort vandland, der rummes i en kæmpestor, drivhuslignende bygning. Det er rimeligvis vandlandet, der trækker de fleste turister, for det er jo ikke lang tid af året, gæsterne har lyst til at hoppe i Østersøen, selv om den lige nu ser tiltalende ud.

Rødbyhavn

Mindre end 1 km øst for Lalandia ligger Rødbyhavn. Samtidig er det slut med at køre på selve diget, hvor der hele vejen har været en udmærket cykelsti og en perfekt udsigt. Vi cykler en tur rundt på den gamle havn, der blev anlagt i 1912, her ligger en del større og mindre fragtskibe. Der er noget mere liv i trafikhavnen. "Fugleflugtslinjen," der går hver ½ time til Puttgarden på Femern åbnede 14. maj 1963 af Kong Frederik IX og Vesttysklands præsident Heinrich Lübcke. Arbejdet var allerede påbegyndt i 1941, men blev standset i 1943.

"Fugleflugtslinjen" vækkede byen fra sin mangeårige tornerosesøvn. Til belysning af hvor stor trafikken er her, havde man i 1991 ikke mindre end 35.000 færgaefange med i alt 8 mio. passagerer. Vi er nærmest chokeret, det svarer til små hundrede afgang om dagen, men vi kan da godt se, at her sker der noget. Efter at have kørt lidt rundt og set på byen, beslutter vi os for at cykle til Rødby, der ligger en 4-5 km nord for Rødbyhavn og her finde os et passende logi for de trætte ben.

Rødby

De to byer er stort set lige store hver med ca. 2.500 indbyggere. Rødby virker dog lidt mere aktiv rent forretningsmæssig. For enden af Østergade, som er byens forretningsgade, finder vi "Eggerts Hotel og Restaurant," der blev grundlagt i 1902.

Hanne lister ind og ser lokaliteter og priser an, det giver jeg som hovedregel hende lov til.

Hun ved ikke, det er fordi, hun er den mest modige til at sige nej tak, hvis ikke førstehåndsindtrykket er tiltalende, men en dag, ja, så finder hun vel også ud af det.

Og så er der jo også det, at jeg er så frygtelig genert. Imens står jeg ude og passer godt på vore kostbare cykler. Hanne kommer glad ud igen, hun har allerede booket os ind på et værelse

med bad og morgenmad for 355 kr., en human pris også jeg kan acceptere, jeg havde for øvrigt heller ikke noget valg.

Vore cykler må vi parkere i hotellets baglokale, sammen med konserver, salat og blomkål. Det viser sig at være en længere tur, den høflige hotelvært, der hedder Lars Madsen, og mig trækker cyklerne rundt om et par hjørner, og så er de i sikkerhed. Undervejs passerer vi en meget gammel lagerbygning i bindingsværk, med min medfødte nysgerrighed, (den håber jeg aldrig at vokse fra, hvad der vel heller ikke er noget der tyder på), spørger jeg, hvad det er for et skønt gammelt hus.

Til min store glæde og overraskelse fortæller Lars Madsen, at vi netop står på den gamle havn fra før inddæmningen, og det skønne gamle hus er den lagerbygning, der stod ved havnen. Andet er der ikke i området, der fortæller, at det er en gammel havn. Pudsigt at vi skulle have på netop denne lokalitet.

Havnen blev brugt fra 1798 og frem til stormflodkatastrofen i 1872, hvor den blev mudret til, og aldrig blev til havn mere. Grundet indløbets ringe dybde havde passagerer og varer dog altid måttet omlades på pramme i Rødbyhavn og på dem sejlet videre til Rødby.

Efter en lang cykeldag er det livgivende at få et dejligt bad og en frisk bluse. Dernæst beslutter vi os for inden den store middag på hotellet at gå en tur rundt i byen for at fornemme dens atmosfære.

Foran kommunekontoret står et smukt springvand, men da vi kommer nærmere, græmmes vi, bassinets ulækre vand er fyldt med plastic, pap, papir, flasker, kapsler, øldåser, kondomer og meget mere. Det er utrolig synd, at en sådan detalje i ens hukommelse skal danne billedet af en by, der på alle andre områder er meget positiv.

En halv times rensning ville let ha' klaret det ulækre problem.

På den anden side af rådhuset står en stormflodssøjle, der viser hvor højt vandstanden stod under katastrofen i 1872, vi måtte "se op" til den markerende streg.

Efter vores lille rundtur er vi tilbage på hotellet, hvor vi får serverer dagens middag en velmagende bœf og selvfølgelig dertil en flaske vin. Tilmed får vi en god snak med værtsparret Eva Tange og Lars Madsen om den betrængte krobranche. Lars Madsen er også elektriker og er nødsaget til udover at være kromand også fortsat at have sit job som elektriker. Vi taler om Lollands beskæftigelsesproblemer og lidt om cykeltur og Ringkjøbing. Efter en meget oplevelsesrig dag går vi til ro i dejligt rent sengetøj og gode madrasser. For at være lidt morsom siger jeg til Hanne: "*Nu vil jeg så be' til, at jeg har luft i baghjulet også i morgen.*"

Efter en god nats søvn og et dejligt morgenmåltid, er vi klar til afgang kl. 8:30.

Idet vi hænger cykeltaskerne på plads, konstaterer jeg, at der overhovedet ingen luft er i mit baghjul. - Meget morsomt -. Men lykkens "*pamfilius*" er med på turen, for omkring det næste hjørne, mindre end 100 m fra hotellet ligger "*Rødby Cykler*" byens eneste cykelhandler.

Få minutter før ni åbner han, og hvem tror du står udenfor døren? En ung mand bliver sat på opgaven, diagnosen lyder, "*du er punkteret!*" Hvilken overraskelse. "*Grunden er, at fælgbåndet er defekt.*" Jeg aner ikke, hvad et fælgbånd er, men bliver belært om, at det er det bånd, der ligger mellem fælgen og slangen, og har til opgave at beskytte slangen mod de ujævnheder, hjulets eger har. Et nyt fælgbånd, en lapning og 57,50 kr. - og jeg er glad igen.

Rødby Kirke

Inden vi forlader Rødby, besøger vi kirken, der nu er åben, hvad den ikke var i aftes.

En tiltalende kirke hvor det mest spændende var tre klingpunge eller klingbøjtler, en pose af stof eller læder med en klokke på en lang stang til indsamling blandt kirkegængerne. Klokken var beregnet til at vække folk af søvnen, eller skal vi være rare og sige af "*andagten.*"

Om fornødent blev kirkegængerne vækket med puf, for det vigtigste var trods alt pengene. Den ene af klingpungene bar inskriptionen "*Mackeprang*" en gammel købmandsslægt på egnen, der har doneret denne, og dermed fået sit navn indprentet i den hellige verden, vi kunne jo passende kalde den for en "*prangerpung*."

Kirken er bygget af røde munkesten mellem år 1225 og 1300 på byens højeste sted, så det med oversvømmelser har man nok altid måttet leve med på denne egn. Flere gange er kirken blevet ændret. Også her har Christian Firtal sat sit fingeraftryk, idet han har taget æren for, at skibet er blevet forlænget i året 1632. Det står der i hvert fald på skibet med fine smedede bogstaver og tal. Der er vel næppe det hjørne af vort land, hvor den arkitektkyndige Christian IV ikke har sat sit mærke på et bygningsværk. Som dreng tegnede han krigsskibe i sit stilehæfte, og som voksen tegnede han selv en del af de mange bygninger, vi i dag elsker så højt Børsen, Rundetårn, Rosenborg, Nyboder, Tøjhuset, Kongens Bryghus, Holmens Kirke, Regensen, Nytorv og Gammeltorv med guldæbler i springvandet. Tilmed fuldførte han Frederiksborg og Kronborg. At han så forarmede landet derved, selv om han dengang havde "*Øresundstolden*," der finansierede en væsentlig del af de enorme byggeudgifter, ja, det er en helt anden historie.

Christian IV var Danmarks sidste valgte konge også af Norge, herefter blev det arvefølge. Et lykkeligt liv havde han dog næppe. Først blev han i 1597 som 20-årig gift med Anna Cathrine af Brandenburg, efter hendes død i 1612 blev han i 1615 gift med Kristine Munk, med hvem han fik 12 børn bl.a. hans yndlingsdatter Leonora Christina, en meget spændende pige vi senere møder. Samlivet med Kirstine Munk blev afbrudt i 1630 grundet hendes utroskab, noget kongen aldrig overvandt, og det selv om hun betegnes som grisk, ondsksfuld og ubehersket. Han fandt dog trøst ved Kirstine Munks kammerpige Vibeke Kruse. Andre kvinder har han heller ikke foragtet, det menes, at det fysiske resultat blev 26 skriver *s-e-k-s-o-g-t-y-v-e* børn. Men også her blev der problemer, kiv og strid mellem hans børn gav evig uro ikke blot for kongen men for hele landet. Krigersk var Christian IV også, han førte mange krige og ved Kolberger Heide 1. juli 1644 på "*Trefoldighed*," mistede han sit højre øje og nogle tænder. Krigene var også stærkt medvirkende til at forarme landet. Til krigene hjemtog han lejesvende fra Kroatien, heraf har vi navnet "*krabater*."

Stop Frede - hører jeg i min øresnegl.

Tilbage til nutiden vi skal østpå. Næppe er vi ude af byen, før et nyt cykelproblem melder sig, også denne gang er det mig, det går ud over, jeg kan ikke skifte gear. En politivending og tilbage til "*Rødby Cykler*" hvor jeg forklarer mit nye problem til den unge mand, der havde klaret fælgbåndet og lapningen. Men da mit nuværende problem er væsentlig mere teknisk, henviser han til Mogens, der hurtigt løsner en skrue, så sagde det "*klik*," skruen blev spændt igen, og så var den sag i orden. Denne gang var betalingen kun et "*farvel og tak for hjælpen*." Nok om Rødby for denne gang.

Tågerup Kirke

Næste mål er Tågerup. På kirkegården får vi en god snak med stedets graver. Han fortæller, at kirken er dateret til 1270, men han var overbevist om, at den var ældre. Grunden var efter hans opfattelse, at kirken ikke måtte være ældre end de Københavnske kirker.

På kirkegården viser han os en runesten. Den store sten var blevet fundet på en mark, og da den generede for markarbejdet, havde man, for at få den fjernet sprængt stenen i to dele. Bagefter ærgrede de sig grænseløst, for straks man havde fået den halve sten op, opdagede man, at den side der vendte nedad havde runeinskriftioner. Nu var den blevet behørig repareret og stod som stedets klenodie. Inde i kirken er der flotte kalkmalerier fra 1400-tallet, de blev overkalket i 1578 og afdækket i 1889, så de har altså været skjult i over 300 år.

Ejendommeligt for os var at døbefonden var placeret i den bagerste del af kirken. Gulvet foran koret var sunket en anelse, årsagen hertil mente graveren kunde være gamle sammensunkne grave, men man manglede pengebevilling til at gå i gang med et udgravningsprojekt.

Graveren var en hyggelig mand, en rigtig lollipop der var meget glad for at få en snak, som han sagde, "*I ved godt, der er tre slags mennesker,*" men det vidste vi altså ikke, "*jo, der er de gode, de onde og dem fra Lolland.*" De gode og de onde, ja, dem kunne vi ligesom godt forholde os til, men hvad mente han egentlig med de der lollikker, hvad var deres speciale? "*Jo, de har en meget speciel, barsk og sort humor, der for udenforstående lyder særdeles rå og ond.*" Eksempel: "*Hvad kommer du her efter din store klaptorsk?*" Og det skulle altså være ment som en venlighed. Når jeg efterfølgende læser denne sætning, må jeg beklage, at eksemplet virker temmelig flad, og dialekten evner jeg slet ikke, men da vores ven kom med eksemplet, forstod vi præcist, hvad han mente.

Da han under vores cykelsnak erfarede, at vi kom fra Ringkøbing, fortalte han, at han var vægter i Maribo, og derigennem vidste, at der netop havde været vægtertræf i Ringkøbing, og at en af vægterne ved denne lejlighed var blevet gift.

Hvis vores vej faldt forbi Maribo søndag aften, så var vi velkommen til at mødes igen.

Polakkasernen

Umiddelbar øst for Tågerup ligger "*Polakkasernen.*" Et hus der blev bygget til de polske sæsonarbejdere, der i stort tal kom til Lolland-Falster for at arbejde i roemarkerne fra 1893 og årene fremefter. Huset er det bedst bevarede af de mange lignende kaserner, der blev opført for at huse roepigerne. Bygningen er i dag fredet og indrettet som museum og mindestue for disse indvandrere. En selvejende institution står for driften.

Desværre åbnede museet først kl. 14, så vi måtte nøjes med at gå rundt om huset og "*glo*" ind ad vinduerne, hvad der heldigvis nemt lod sig gøre. Bortset fra, at der var trang plads til de mange beboere, var der ikke den store forskel på inventar og husgeråd i forhold til danske hjem fra den tid, masser af det blå køkkenemalje, trægrydeskeer, kødhakker og brødmaskine. Mest bemærkede vi forskellen på udsmykningen på vægge og ved sengepladser, hvor ikoner og andre bibelske billeder fortalte om en anden trosretning, og det var da også på dette punkt, der var en del problemer.

Hvis et ungt par, eller ældre for den sags skyld, blev forelskede og ville giftes, så var problemet, at der ikke var katolske præster i Danmark. Problemet løstes ved, at parret af kirken fik lov at bo sammen før ægteskabet, hvad der i den katolske kirke ellers er ganske uhørt. En katolsk præst fra Polen rejste så et par gange om året til Lolland-Falster og foretog de vielser, der var blevet aktuelle. Det er herfra vi har udtrykket "*at leve på polsk.*"

Sukkerroedyrkningen kom fra Sydeuropa og startede i Danmark i 1872. De første polske arbejdere, der hovedsagelig var fattige kvinder fra landet, kom til Danmark i 1893.

I 1907 var der 6.646 polakker i Danmark, af dem var 2/3 kvinder.

Ejendommeligt er det, at netop i disse år var der en stor emigration fra Danmark grundet de trange tider. Fra 1850 til 1914 emigrerede ikke færre end 300.000 danskere, det svarede til 10% af befolkningen. 9 ud af 10 af emigranterne tog til Amerika, lokkemaden var 160 acres (64.752 hektar) gratis præriejord. Så vidt man læser, har ikke så få bitterligt fortrudt, i hvert fald var det langt fra den idyl, der blev lovet i reklamerne.

Det er en periode i dansk industri, vi ikke har grund til at være stolte over, de blev lokket til Danmark med løfte om høj løn og høj levestandard, men virkeligheden var en hel anden, nærmest slaveri. Mange af arbejdsgiverne udnyttede de polske fremmedarbejdere groft, og nogle var endda voldelige. Også dengang kendte man til racisme.

I folketinget blev "*Polakloven*" vedtaget for at beskytte de polske arbejdere.

De fleste arbejdere rejste hjem efter sæsonen, men nogle blev og stiftede familie.

Der er stadig mange efterkommere i landet og i Nakskov, Maribo og Nykøbing Falster, er der stadig katolske skoler.

Jernbanestien

Fra Rødbyhavn til Holeby er der på den i 1963 nedlagte jernbanestrækning anlagt en cykelsti. Et lille stykke af stien fulgte vi, da vi cyklede fra Rødbyhavn til Rødby. Nu er vi på stien igen mod Holeby, efter at have passeret Maribo Lufthavn, trods det er der næsten 15 km til Maribo.

Her ligger også Maribo Frø's forsøgsstation, der er en afdeling af Danisco.

Holeby

Kirken ligger på en lille bakke 1 km vest for byen, men selv om det er hverdag, er der låst og altså ingen adgang til Guds Hus. De fleste kirker er ellers åbne i dagtimerne på hverdage, fordi graveren som regel arbejder på kirkegården, og dermed kan holde lidt øje med trafikken, men er så til gengæld lukket i weekenderne, undtagen når der er gudstjeneste.

Derfor bliver besøget i Holeby ret kortvarigt, - - tror vi.

Et kreativt skilt med teksten "*Historisk arbejdende værksted*," fanger os.

Vi drejer op ad Magasinvej og finder "*Holeby Elværk*" et gammelt elektricitetsværk fra 1911, der i sig selv er et smukt eksempel på datidens håndværk. En gruppe håndværkere har i 1989 på frivillig basis dannet dette værksted, hvor enkelte af elværkets maskiner stadig bliver brugt.

Straks vi kommer indenfor døren, modtages vi venligt af et par smede, en af dem tilbyder at vise os stedet. De nyder sikkert, når der kommer gæster, for han elsker at snakke, så han sætter pladen i gang. Idegrundlaget er at værne om kendskabet til de gamle traditioner indenfor smede- og maskinfaget. Ovenpå er der en imponerende udstilling af værktøj fra alle mulige håndværk, og der var ikke den detalje, smeden ikke vidste besked med.

Inden vi forlod stedet en times tid senere, var vi blevet belært om al verdens betydende håndværk. Eksempelvis ved vi nu, hvad en "*Billemand*" er for en størrelse, nej vel, det vidste vi heller ikke, men det er altså den håndværker, der drog rundt fra gård til gård og huggede friske, skarpe riller i møllestenene, når de var blevet slidte.

Hyllekrog

Lollands sydligste punkt hedder Hyllekrog, det er en 5 km lang sandodde, der stadig vokser mod øst. Sandodden minder om Albuen på Lollands vestkyst, med et stort kreativt område med megen dyre- og fugleliv, specielt rovfugle. En større bestand af sæler findes også her. Der er kun adgang for fodgængere, og i fuglenes ynglingstid fra 1. marts til 15. juli er al færdsel forbudt, så vi må pænt holde os væk.

Ved foden af Hyllekrog ligger Saksfjed det 1100 hektar store inddæmmede og fredede areal. Hvis der nogensinde skulle komme en fast forbindelse over Østersøen, er stedet her lidt vest for allerede udset.

Maribosøerne

Fra Holeby styrer vi direkte mod øst, hvor ruten går syd om Maribosøerne. Søerne er dannet under sidste istid for 15.000 år siden. Efter lollandske forhold er området ret kuperet, dog med 20 m som højeste punkt.

Søndersø er den største af Maribosøerne, den er på 852 hektar, Danmarks 8. største sø og samtidig Danmarks mest ørige sø. Det frodige skovområde omkring har en spændende og varieret flora med sjældne arter som orkideer og kongebregner, dermed er der også mange

sommerfugle og andre insekter. De vidtstrakte, uforstyrrede søområder hører også til landets bedste fugleynglepladser, hvor der flere steder er bygget fugletårne.

Under en frokostpause i vejgrøften med tomat, banan, rugbrød og en vand, nyder vi stedets natur og stilhed, samtidig med at vi bemærker det aktive fugleliv af gæs, svaner, ænder, hejrer, blichøns m.fl.

De mange bopladser, voldsteder og gravhøje i området vidner også om, at der her har boet mennesker helt tilbage i stenalderen altså længe før vor tidsregning.

Øster Ulslev

Her ligger kirken midt i byen, vi kommer straks i snak med graveren en hyggelig lollipop der godt kan li' en snak. Kirken er hvidkalket, og midt på skibet er bygget et trætårn. Kirken er spartansk udsmykket, og vi konstaterer endnu en døbefond, der står i den nederste halvdel af kirken, soklen er af marmor, og dåbsfadet er et flot messingfad med 10 hjorte.

Mens vi står oppe ved orglet og skuer ud over kirkerummet, fortæller graveren, at der er fire ansatte, foruden ham er der præsten, kordegnen og organisten, men ofte er der kun tre kirkegængere. Han mente ikke, den ringe kirkegang skyldtes kvalifikationer blandt de fire, men blot en ringe kirkelig interesse i området.

På vores videre færd kunne vi ikke undgå at diskutere, hvordan det mon føltes at holde en prædiken, at synge for og at spille, hvis der kun var tre tilhørere, det må være ret umulig at føle sig engageret.

Stubberup

Kroværten i Rødby havde sagt til os, at vi ikke måtte snyde os selv for at besøge Nysted samt et af de små fiskerlejer før Nysted.

Så vi er altså igen cyklet ud til kysten, til Stubberup, en meget lille havn med få små kuttere og en del småbåde, der øjensynlig lå klar med bundgarnspæle og andet fiskegrej. Ved siden af stejlepladsen med ruser og fiskenet hængt til tørre stod et par små røde skure med tjæret tag, sikkert beregnet til ophold for fiskerne når de skulle diskutere dagens fangst eller andre store verdenssituationer over en "*lille spids*."

En idyllisk stemning er der her bølgernes skvulp langs molen, lugten af saltvand og tovværk samt mågernes skrig over os.

Men det var som i "*Tornerose*," hvor alle sov i hundrede år, ikke et eneste menneske var at se eller høre, så jeg måtte agere statist, på de billeder Hanne absolut ville tage af fiskerlejet.

Aalholm Automobil Museum

Kun 1 km mod øst møder vi et skilt, der viser til "*Aalholm Automobil Museum*."

Egentlig er vi ikke så voldsomt interesseret i gamle biler, men da vi er så tæt på et landskendt museum, skal vi da lige hen og se, hvad det nu er for noget. Et tiltalende cafeteria ved indgangen lokker os med en kop kaffe, og for mit vedkommende derudover et stykke kage godt med guf i.

Endnu engang diskuterer vi, om vi skal gå ind og se museet? Udefra ser det ikke ud af så meget, og billetprisen på 60 kr. pr. snude er jo ikke særlig billig. Med tidligere begrundelse beslutter vi alligevel at løse to billetter.

Ikke så lidt overrasket bliver vi. Museet er indrettet på Stubberupgård, som er en større gård nær "*Aalholm Slot*" og blev åbnet i 1963. Et par haller, der ligger bag hinanden, viser over 200 forskellige veteranbiler, hvoraf den ældste er en "*Daimler fra 1882*," det var faktisk uhyre interessant at se bilernes udvikling op gennem tiderne. Derudover er der motorcykler, jernbanevogne, fly og en stor modeljernbane, så vi var glade for, at vi gik indenfor på Europas største bilmuseum.

Aalholm Slot

Endnu en km længere mod øst ligger "Aalholm Park og Slot" på vestsiden af Nysted Havn. Fra slottet er der en smuk udsigt over indsejlingen, havnen og byen. Det samme kan siges om byen, der har en usædvanlig flot udsigt til en romantisk borg, der tidligere var et betydende forsvarsværn. Et værn der beskyttede området og Nysted by for fjendtlige angreb fra søsiden, i middelalderen var det specielt angreb fra venderne. Den ældste del af slottet er fra 1300-tallet, og dermed er det landets ældste slot, men østfløjen er opført i 1581. Det meste af det nuværende slot er imidlertid ombygget i 1800 og 1900-tallet.

For nylig er slottet blevet solgt, og der blev holdt en stor auktion over al inventaret, herom mere lidt senere.

Ved en snak med cafeteriadamen på bilmuseet om museet, slottet og "Aalholm" i al almindelighed, afslørede hun, at de som personale kun havde lovord om den nye ejer, som hun sagde, "*han er ganske almindelig og ligner slet ikke 'en, der ejer en masse.'*"

Nysted

Allerede i 1286 opførte franciskanermunkene et kloster her, men året efter reformationen i 1536 blev klostret forladt.

Byen er vokset op omkring "Aalholm Slot," og er Danmarks sydligste købstad, den fik sine købstadsrettigheder i 1409 og er dermed også en af de ældste købstæder i landet.

Ejendommeligt nok står tallet 1409 endnu engang i mit leksikon nemlig under indbyggerantal, så byen er sikkert også en af landets mindste købstæder, der trods tidernes skiften har beholdt sin oprindelige struktur. Sagt med andre ord den har ikke lidt af vokseværk.

Ved en vandretur i de gamle gader fornemmer vi fortiden, skæve bindingsværkshuse som fx kornmagasinet Adelgade 11 der står som et monument fra storhedstiden i det forrige århundrede, da Nysted var den store udskibningshavn for varer over Østersøen.

Mange andre gamle bygninger i de smalle gader omkring Gl. Torv og Fiskergade er seværdige, her er virkelig købstadsidyl.

Kirken ligger også her, det ældste af den menes at være fra 1100-tallet. Desværre er kirken låst, og vi finder ikke en graver, der vil låse op.

Byens vartegn er det gamle vandtårn i den nordlige bydel, der netop er blevet restaureret.

En af vort lands store digtere Emil Aarestrup (1800-1856) boede en del år i Nysted.

Emil Aarestrup fik lægeeksamen i 1827 og straks herefter embede på Adelgade 78 i Nysted, som han havde frem til 1838. Han debuterede som forfatter netop i 1938 med "*digte*," for øvrigt den eneste han selv udgav. Men han efterlod sig en mængde manuskripter. De er tilegnet hans kone og hans 12 børn.

Hans ven forfatteren Chr. Winther udgav digtene i 1863 som "*efterladte digte*."

Emil Aarestrups digte er lyriske, erotiske og en del med humor. Han anvendte naturen til at beskrive kærligheden. Tilværelsens fundamentale meningsløshed kan kun ophæves midlertidigt via kærligheden, og bag det hele ligger angsten for tomheden, når kærligheden forsvinder. Emil Aarestrup er en fornem repræsentant for romantismen.

På biblioteket i Nysted findes en udstilling af hans arbejder og ejendele.

Roden Skov

Egnen omkring Nysted har ikke indgået de store forandringer. Således ses der stadig visse steder stengærder omkring marker. De er bygget for at holde skovens dyr væk fra afgrøderne. Endnu kan vi komme lidt længere mod øst, så vi følger det sidste stykke langs Østersøen, og netop som vi er ved Guldborg Sund, drejer vi ind i Roden Skov, der er herregården "Aalholms" gamle jagtskov. Skoven har lige anlagte vejforløb beregnet til hurtige ridt, den er

nemlig tilplantet til parforcejagt, og hvad betyder så dette fine ord? Det er en jagt, hvor dyret jages af hunde og de ridende jægere, indtil dyret styrter, og først derefter skydes dyret, det lyder ikke tiltalende.

Det siges, at der stadig er hvide dåhjorte i skoven, men vi så desværre ikke nogen form for vildt. Det vildeste og faktisk det eneste vi så, var to unge, virile og solbrændte cyklister fra Ringkøbing. Heldigvis står der ikke noget om, at parforcejagt også bruges på cyklister, men alligevel haster vi gennem skoven.

Det er en "møgvej" ganske vist fast, men med så mange løse sten at de er umulige at undgå. Hvad tror du jeg tænker på?

Ja nemlig, det ville være pinlig, hvis jeg igen skulle tabe luften.

Det flade land

At Lolland er flad, er noget vi alle ved, uanset om vi har været der eller ej, men at den var så flad, det blev alligevel en overraskelse.

På intet tidspunkt måtte vi stå af cyklen på grund af bakker. Vi kan roligt påstå, at de største bakker vi måtte forcere, var der, hvor en viadukt gik over en jernbane.

Lollands højeste punkt er Birket Bavnehøj ved Lindet et par km syd for Kragenæs, og vi taler kun om 30 m.

Frejlev Skov

Netop som vi er ude af Roden Skov, kommer vi igen på asfalt, vejen går langs Frejlev Skov, der strækker sig 4 km langs Bredningen i Guldborg Sund.

Skoven er ca. 2000 år gammel, og siden 1521 har den været fælles eje for Frejlev bønderne. I dag er den opdelt i ca. 100 parceller.

Skoven rummer ikke mindre end 139 oldtidsminder i alt. Heraf fem jættestuer, ni langdysser, syv runddysser, gravhøje, stenkrede, skålstene og bautastene. Der er en nøje beskrivelse af skoven og placering af oldtidsminderne, hvor enkelte af dem er op til 4000 år gamle.

En del af fundene fra udgravningerne kan ses på "Maribo Museum." Efterhånden har vi set så mange fortidsminder, at vi ikke kan rumme mere, så vi nøjes denne gang med at tro på, hvad vi læser. Det er altså ikke her, der skal skældes ud over manglende informationer.

Umiddelbar efter skoven ca. en km før Frejlev by møder vi op ad vejen noget andet og interessant fra fortiden.

Det er en rekonstruktion af et "Skalkekors," der i 1533 blev rejst som en skamstøtte over frejlevbønderne. De havde slået deres ridefoged ihjel, på grund af hans brutalitet.

Ikke mindre end 42 gårde havde gjort oprør og været enige om denne "velgerning," 42 sten er opstillet rundt om korset, og på hver enkel sten havde 'en gård indhugget sit navn.

Nagelsti

Vi passerer herregården Fuglsang fra 1840, med sin smukke park og 235 sorter af sjældne træer og buske.

Lige inden vi kommer til Sundby, cykler vi gennem Nagelsti. Her ser vi en original form for et mindesmærke. I en mindre rundkørsel ved indgangen til den lille by, står der i midten et stort træ på en mindre forhøjning, i en rundkreds omkring træet står der ca. 30 tilhuggede kampesten, en del af dem med indhuggede årstal.

Tæt ved men stadig indenfor rundkørselen står en stor sten med følgende indskrift der relaterer til årstallene på stenene:

Aarstallene
paa Stensætningen omkring Gadetræet

- 1787 Pligter og Rettigheder for Fæstebøndernes Til- og Fratrædelse af Fæste. Træhestens Benyttelse forbudt ved Lov.
- 1788 De store Landboreformer. Stavnsbaandets Løsning.
- 1804 Udskiftningen lovgivet. Der blev Kørselspligt for Befordring af Folk fra Landsdel til Landsdel.
- 1834 Gadetræet flyttedes fra den gamle Plads Øst for Vejen til den nuværende Plads. Træet plantedes af Gaardmand Lars Nielsen Frise, "*Børsgaarden*."
- 1837 Tiendeafløsningen afløstes med faste Kornafleveringer. Herremanden tog for den Tid sin Part af Kornet, medens det stod på Marken, før Fæstebonden maatte begynde Indkørsel af Høsten.
- 1849 Juni-Grundloven.
- 1853 Hoveriets fuldstændige Afløsning ifølge Lov af 23. Juli s. Aa.
- 1874 solgtes de første Gaarde fra Godset. Arverettighederne indtraadte, saaledes at Fæstebondens Søn eller Datter kunde indtræde efter Forældre.
- 1916 Tiendeafløsning ved Lov. Samme Aar fandt det store Salg af Huse og Gaarde fra Godset.
- 1918 Tiendeafløsning gennemført i Thoreby Sogn. - Bylauget fik ved Dom Ejendomsret over Byens Fælleslodder. - Den 11. November endte den første Verdenskrig.
- 1920 Gadekoven (Risgærdet) afløstes af Stensætningen omkring Gadetræet. Minde om Genforeningen med Sønderjylland.
- 1945 Danmarks Befrielse den 5. Maj. - Krigen i Europa slutter den 8. Maj.
- 1948 Bylauget rejste denne Sten, skænket af Ejeren af Thingshøjgaard.

Hermed er en hel lille danmarkshistorie blevet serveret.

Sundby

Dagen går på hæld, så vi hjuler af sted, det bedste vi har lært mod Nykøbing Falster, velvidende at vi næppe før kan finde et natlogi.

Min cykel har dagen igennem voldt lidt problemer, de fleste gange når jeg vil skifte gear, nægter den at udføre jobbet. Det var tidligere hændt mig, så cykelsmeden i Rødby havde forklaret mig, at den lille kæde der styrer gearet, blot skulle løsnes, til det gav et lille "*klik*" og derefter strammes igen, så virkede det igen. Men desværre kun en kort tid. Denne handling krævede jo, at man stod af cyklen, men da jeg det meste af tiden alligevel kørte bagerst, fandt Hanne ikke ud af mit problem, fordi jeg hurtigt kørte hende ind igen.

Aalborg har sit Nørresundby på modsatte side af vandet, sådan har også Nykøbing Falster sit Sundby på modsatte side af Guldborg Sund, men den hedder ikke Nørre. I Sundby er der et forsøgscenter for historisk teknologi "*Middelaldercentret*," hvor der gøres forsøg med forskellige håndværk, stenslynger, bueskydning og ridderturneringer i middelalderlige omgivelser. Også maden og drikkevarer der serveres på gæstgiveriet er middelaldermad.

Falster

Med 514 km² er Falster knap halv så stor som Lolland. Også her består jorden af frugtbare moræneaflejringer fra istiden. Falster har 44.000 indbyggere, så befolkningstætheden er lidt større. Det højeste punkt er Bavnehøj nord for Nørre Alslev med 44 m.

Nykøbing Falster

Før vi når broen til Nykøbing Falster, spørger vi en tilfældig forbi passerende, om der er overnatningsmuligheder i Sundby, hvad han benægter, så vi fortsætter over broen, hvor vi drejer til venstre mod centrum.

Her finder vi på Torvet 3 "*Teaterhotellet*," Hanne sendes på inspektion, og for 460 kr. med morgenmad indlogerer hun os. Hotellet der er hjemsted for "*Nykøbing-Falster Revyen*," har bestemt set bedre dage. Indgangen virker som opgangen i en boligblok. På 2.sal er receptionen indrettet i en lejlighed. Værten er flink, og vi får til vores overraskelse lov at stille cyklerne i opgangen, senere finder vi ud af, at der kun bor en 2-3 andre personer på hotellet, hvorfor cyklerne jo ikke er til megen gene.

Efter et tiltrængt bad begiver vi os ud i byen for at finde et tiltalende spisested, hotellets restaurant er nemlig kun i funktion til morgenmaden. Der er flere spisemuligheder i centrum. Vi har bestemt, at i aften vil vi ikke ha' bøf, derfor går vi ind i "*Restaurant Shanghai*," den ligger skråt overfor hotellet på Torvet 4. En meget velsmagende menu bestående af fire forskellige kinesiske retter hvoraf kun suppen ikke var den store oplevelse. Til gengæld var "*pekinganden*" uovertruffen, den serveredes i fine tynde skiver, aldeles pragtfuld og med 10-12 skiver til hver eller i hvert fald til mig, sad ørerne urokkelig fast.

Betjeningen var også perfekt en sød ung kinesisk pige, der havde været her i landet i tre år. Da vi i foråret netop havde været i Kina, fik vi naturligvis en god snak med hende om hendes land. Hun var fra Sydchina, og havde aldrig været på Muren eller i Beijing, hvor vi var. Hun var tilfreds med den lille åbning, Kina politisk synes at vise overfor den øvrige verden, men ked af at det kinesiske folk specielt de unge i for stor grad fjernede sig fra deres oprindelige kultur for at efterabe den vestlige kultur. Det var for hende meget svært at tage til Kina og besøge familien af den simple grund, at hendes familie derovre vidste, hun i forhold til dem tjente mange penge, og derfor forventede store gaver, når hun vendte hjem, dette sammen med en dyr billet gjorde det økonomisk uoverkommelig. Vi syntes hun var en pæn og meget tiltalende pige, men hun sagde, at hun i Kina ikke var attraktiv for de unge mænd, fordi hun havde for stor en næse, og det er i stor grad næsen en kinesisk mand vurderer skønheden udfra.

Denne snak og en fortrinlig Rioja 1992 gjorde middagen til en god afslutning på endnu en meget oplevelsesrig dag.

Vi "*triller*" over på den anden side af gaden, hvor vi efter dagens strabadser snart synker hen "*i Morfeus' arme*."

Forinden lister jeg ubemærket hen, og kigger mig selv i spejlet. Hun havde nu ikke nogen særlig stor næse!

Morgenmaden er fin, og vi får lov at lade cyklerne stå i opgangen til middag. Så vi går en tur ud og ser på "*den glade by ved Guldborg Sund*," som er byens slogan.

Nykøbing-Falster fik sine købstadsrettigheder stadfæstet i 1560, og med sine 25.000 indbyggere er den Lolland-Falsters største by.

Klosterkirken

Franciskanerklosteret blev stiftet i 1419 under Erik af Pommern og opført i gotisk stil af munkesten i tilknytning til Sct. Nicolai Kapel, som munkene brugte til gudstjeneste og messe. Munkene forlod klostret i 1532, det var fire år før reformationen. Frederik I gav da klosterkirken til byen som sognekirke. Vestfløjen blev indrettet til rådstue, latinskole, bibliotek og i kælderen arrest.

I dag er vestfløjen tjenestebolig for sognepræsten. Det nuværende tårn med løgspir blev forhøjet af Christian VII i 1766, hvor kongen har sat sine initialer C VII på fløjstangen.

I våbenhuset står to jernbundne pengeblokke med årstallene 1584 og 1600. Altertavlen fra 1618 i højrenæssancestil er meget flot og skænket af enkedronning Sofie. Hun var enkedronning fra 1588 til 1631, da hun efter 43 års enkestand døde.

Prædikestolen er fra 1640, den ottekantede døbefont fra 1648 og dåbsfadet fra 1650. Kirkens mest ejendommelige prydelser er imidlertid anetavlen med Dronning Sofies mecklenburgske forfædre i fem generationer, de 63 personer, der er afbildet, måler 33 m² foruden topstykkerne. Den er Danmarks største stykke kirkeinventar også skænket af enkedronningen. Et imponerende malerarbejde udført i årene 1622-26 af Antonius Clement og hans svende fra Odense og opsat i 1627. Der er rigtig mange spændende ting at studere i kirken fx flere epitafier et fint ord for mindetavler. Krigere der er omkommet i svenskekrigen 1657-60, slesvigkrigene 1848-51 og 1864 og dertil forskellige kendte personligheder fra egnen. Mange af tingene er skænket af velhavende borgere, der hermed har forevigt deres minde.

Munkene var ved siden af deres kristelige gøremål også lægekyndige, derfor ser man ofte ved klostre haver med lægeurter. Dette er også tilfældet her, ved de forskellige urter står der små skilte, så vi kan sætte os lidt ind i datidens mediciner og se, hvad der hjælper for galdesten, dårlig mave, podagra eller store næser.

I lægeurtehaven står også et gravminde over ingen ringere end biskop Ditlev Gothard Monrad og hustru. Han var biskoppen over Lolland-Falster Stift fra 1849-54, politikeren der var folketingsmand, kultusminister, indenrigsminister og ikke mindst konseilspræsident fra dec.1863. Men allerede 8. juli 1864 blev han afsat af kong Christian IX grundet sin modvilje mod at standse krigen mod Preussen-Østrig og dertil almindelig uenighed med kongen. Efter min private mening var Monrad en af de væsentlige grunde til, at vi helt unødvendigt tabte Sønderjylland i 1864, fordi han og visse andre havde den forfængelige tro, at Danmark skulle gå til Ejderen, men dette var utopi. Selv fik Monrad også sit nederlag, han flygtede til New Zealand, hvor han boede fra 1865-69. Senere kom han tilbage og fik for mig helt uforståelig igen sit bispeembede over Lolland-Falster Stift i 1871.

Har du lyst at læse mere om: "*De Slesvigske Krige*" så sig til, dem har jeg også syet en historie om.

Vandtårnet

Næste besøg gælder det 43 m høje vandtårn, der blev opført i 1908. Det fungerede som vandtårn til 1972 og kunne rumme 400.000 liter vand. I 1973 åbnede man tårnet som udsigtstårn, og i 1993 gennemgik tårnet en tiltrængt renovering. De 146 trin fører op gennem 7 etager, hvor der er skiftende udstillinger. Det blev et interessant besøg, hvor vi først fik serveret byens og vandtårnets historie suppleret med billeder. Spændende udstillinger af lokale kunstnere og skoler. Både et el- og et fotohistorisk museum. En stor udstilling af udstoppede fugle og dyr samt et kig i konservatorens værksted. Derudover var der en udstilling af kostumer fra tidligere års "*Nykøbing Falster Revy*" samt lydbånd af de mest kendte revyviser. Og så naturligvis det allervigtigste udsigten der er fortrinlig over byen og Guldborg Sund.

I hver verdenshjørne er der et foto af udsigten med forklarende tekst på de mest markante bygningsværker. Vi fik brugt et par gode timer i "*Vandtårnet*" og afleveret en ros til den engagerede billetmand, der meget villig besvarede vore "*intelligente*" spørgsmål.

Den gamle købmandshandel

Langgade 9 ligger "*Den gamle købmandshandel*," og selvfølgelig skal vi da lige ind og kigge. Det blåmalede inventar var flyttet fra en landforretning, der i det store og hele svarede så nogenlunde til min barndoms butik. Skuffer forneden man kunne trække ud og stå på for at nå de hylder, der gik nærmest loftet. Enkelte hylder havde glaslåger for, bag dem stod der ældre

pakninger, der kun var beregnet som udstilling, ellers var alle andre varer i butikken til salg. I loftbjælkerne var der kroge, hvorpå der hængte potter og pander ja, alskens husgeråd til køkken og hjem. Kasseapparatet og kaffemøllen var naturligvis også af ældre dato.

Hvorimod vægten, ville min far have kaldt noget "*nymodens pjat*."

Vareudbuddet var rigelig souvenirpræget. Af den grund virkede forretningen ikke helt som en ægte gammel købmandsbutik, hvad der nok heller ikke lader sig gøre, da forretningen skulle leve af at handle, er det givetvis nødvendig med et vareudbud, der passer til turister, og hvem turist køber kønrøg, okker, vogns mørelse, grøn sæbe, kvillajabark og alskens krydderier i løs vægt. Nogle af de varer der gav den meget specielle duft, der var i de gamle købmandsbutikker. Og den duft manglede desværre. På disken stod et skab med spegepølser og ost, derudover var disken fyldt væsentlig mere op end hvad der var almindelig for 50 år siden, med bolcher og slik i alle afskygninger.

For at gøre en lille nostalgisk handel investerede jeg 'en tier i et kræmmerhus "*kongen af danmark*," og måtte desværre konstatere, at den stakkels dame drejede et ynkeligt kræmmerhus, men jeg irttesatte hende ikke.

Museet Falsters Minder

I et hus fra 1600-tallet også i Langgade er der indrettet et museum i to etager, der viser Falsters historie fra middelalderen og til nutiden. Det meste af stueetagen bruges til en regulær souvenirbutik, men ellers var besøget til 20 kr. i entre et ret så spændende bekendtskab. Egentlig hører der to huse til museet, på hjørnet ligger der nemlig en bindingsværksejendom ualmindelig flot, der siden 1690 har været og stadig er kro. Stedet fik sin berømmelse i 1716, da Czar Peter den Store indtog et måltid i krostuen. I eftertiden har denne beskedne aktivitet været årsag til, at dette hus er en af de mest kendte på hele Falster.

"*Restaurant Czarens Hus*" v/Lise Ubbesen står der på diverse tryksager, et par spændende lokaler at gå på opdagelse i. En lille fordybning i væggen ved udgangen til køkkenet fanger opmærksomheden, her er der fastgjort en gammel mønt tildækket af en glasplade, så det minder om en minimontre, men der findes ingen forklarende tekst. Som den naturligste ting i verden spørger jeg en ung serveringsdame, der netop kommer forbi, hvad historien bag mønten er? På forhånd tænkte jeg, at svaret måtte være indlysende, noget med Czar Peter den Store. Til min forbavselse gloede damen først på mig og dernæst på mønten, som om det var første gang, hun så begge dele, angående mig havde hun sikkert ret, men mønten - det var dog utrolig. Det skulle blive værre endnu, efter at hun havde været i køkkenet og formodentlig forelagt det komplicerede spørgsmål, kom hun tilbage og meldte: "*det ved vi ikke*."

Det står sløjt til med den historiske interesse på stedet her, kommenterer jeg til Hanne, men hun er nu også altid så tolerant, hun mente, det nok var ferieafløser, og der er jo en mulighed for, at hun havde ret.

Trods personalets manglende historiske viden, beslutter vi at bestille to sildeanretninger med fadøl, de skuffer ikke. Endnu en overraskelse lurer, da vi får regningen, der lyder på 120 kr., står der, "*betjent af tjener Ubbesen*," altså var det ikke en ferieafløser. Igen træder jeg i det med den manglende historiske interesse, men Hanne køler mig ned, "*vi går nu, vi skal videre*," og sådan blev det.

Efterfølgende har jeg ringet til Nykøbing Falster Turistinformation tf: 54 85 13 03, men de anede ikke noget om en mønt på væggen. Og jeg er for stolt til at ringe til Czarens hus tf: 54 85 28 29. Så hvis du kære læser er bedre vidende, så forventer jeg et praj.

Senere tilføjet

Nogle måneder senere var der ingen reaktion kommet. Så naturligvis må jeg have løst problemet. Med en venlig hilsen sendte jeg herværende historie til Nykøbing Falster Turistinformation med en lille bemærkning om den famøse mønt. Det resulterede i et venligt takkebrev fra turistkontoret, hvor Karina Parkov fortæller, at mønten der hænger i Czarens Hus, selvfølgelig er en russisk rubel fra Czar Peter den Stores besøg i 1716. Ja – naturligvis.

Nykøbing Falster Slot

Tidligere havde Nykøbing Falster sit stolte slot, omkring dette slot voksede byen op. Af slottet kan i dag kun ses en lille beskeden ruinbunke af munkesten på hjørnet af Slotsgade og Engboulevarden næsten skjult af beplantning og bænke. Stedet synes at være tilholdssted for det øldrikkende folk, i hvert fald sad og stod der netop her en lille flok af dem, men de generede os bestemt ikke.

Tiltalende bymiljø

Nykøbing-Falster har også et Brandmuseum, Frisørmuseum og en Mini Zoo også kaldet Folkeparken som vi dog ikke nåede at besøge. Vores vandretur rundt i byen har været meget spændende mange tiltalende forretninger, fx talte vi 6 optikere i samme gade. Flertallet af forretningerne har levet op til en bevarelse af det skrøbelige bymiljø, med flotte restaurerede facader og ikke mindst husgavle med diskret skiltning. Men der findes også her som andre steder vandaler, der med facadeskilte som fx BR evner fuldstændig at ødelægge bybilledet.

Marrebæk Kanal

Turen går nu sydpå flere steder med dejlig udsigt til Guldborg Sund. Gennem Hasselø, Væggerløse, Radbjerg og Marrebæk hvor vi gør en lille puste ud pause ved Marrebæk Kanal. En pumpestation regulerer afvandingen fra et meget stort kanalsystem, der dækker det meste af Sydfalster. Det område der under stormflodkatastrofen 13. nov. 1872 var næsten dækket af vandmasser, der måltes til 3.5 m over daglig vande. Denne uhyggelige novemberdag druknede 52 mennesker på Falster. Dertil store mængder af husdyr der druknede i staldene.

Gedesby Mølle

Videre over Skelby til Danmarks sydligste hollandske mølle "*Gedesby Mølle*" hvor vi stopper op. På en bænk udenfor møllen sad et midaldrende par, jeg er på det sidste blevet meget forsigtig med at bruge udtrykket et ældre par, derfor midaldrende eller måske kunne jeg bruge "*mellemyngre*." De drak kaffe og samtalede, som det vist hedder, mens damen strikkede. Det viste sig, at de boede i det tilstødende hus, og som en retrætepost havde til opgave, udover at sælge billetter også at styre "*geschaften*."

Møllens drift med vindkraft ophørte i 1947. Herefter blev møllen restaureret, men 17. juli 1958 blev den offer for en brandstorm, og man opgav at sætte nye vinger op. I 1986 dannede interesserede mennesker "*Gedesby Møllelaugh*," der med økonomisk støtte fra fonde, firmaer og private, forestod en gennemgribende restaurering. 14. dec. 1991 blev møllen genindviet. I møllen kan på plancher opleves møllens- og egnens historie. Derudover er der også udstilling af tegninger, akvareller og malerier af lokale kunstnere.

Da vi forlod møllen en oplevelse rigere, viste det sig, at kaffe og småkager var et tilbud også for besøgende formedels 5 kr. pr næse, et tilbud der passede fint til vores økonomi og kom lige tilpas. Ved en snak med parret på bænken om ferie, cykeltur, møller og kunst viste det sig at en af de udstillende kunstnere, netop var manden vi talte med.

Heldigvis havde vi kun rost de udstillede ting.

Gedser

Et par km længere mod syd og vi ruller ind i Gedser. Danmarks sydligste by der trods sin lidenhed med kun godt 1000 indbyggere hører til Danmarks allerkendteste byer.

Sloganet "*fra Gedser til Skagen de kendes på smagen,*" overlever sikkert Houlbergs pølser. Fra 1886 har der været færgerute til Warnemünde og senere en rute til Travemünde.

Ved Rødsand rende er der en stor bestand af sæler, der her nyder livet i uforstyrret ro. Det var også her ved Rødsand det engelske orlogsfartøj St. George strandede i 1811, men kom fri og sejlede videre mod England. Men helt galt gik det ud for Torsminde. Sammen med Defence blev det historiens største skibsforslis, hvor der omkom 1391 mand.

Udover havnen er der ikke så mange ting af interesse i byen, men vi finder dog "*Den Gamle Købmandsgaard.*" Den har nu ikke meget med begrebet købmand at gøre, men er en 600 m² stor og alsidig galleri af lokal kunsthåndværk indenfor keramik, maleri, smykker, træ, uld, sten, lys m.m. Pottemageren bag projektet er Radsbjerg Keramik v/Hanne Nørgaard Andersen. Sammen med sin familie og andre lokale kunstnere udstiller de på de mange m².

I øjeblikket er der også en udstilling af Kresten Rusbjerg, Thyholm der gennem 18 år har boet og rejst på Grønland, og derfor er det naturligvis mest grønlandske motiver, der præger billederne. Kresten Rusbjerg har tidligere udstillet på Galleri 18 i Ikast, Kunstforeningen Lemvig m.fl., læser vi i brochuren. Alt i alt var det en meget alsidig udstilling.

Entreen var 10 kr. som refunderedes, hvis man købte for mindst 100 kr. et udmærket system, for så behøvede vi ikke at luske rundt med en dårlig samvittighed, hvis vi ikke købte noget.

Gedser Fyr

Danmarks sydligste fyr blev bygget i 1801, da var fyret 7½ m højt, og der brugtes trækul som lysenergi. Mange ændringer har tårnet gennem årene gennemgået, i dag er fyret 20 m højt og linserne roterer automatisk.

Med sin specielle placering er fyrtårnet et af Danmarks vigtigste varslingspunkter. Naturligvis er der en storslået udsigt fra fyrets top ud over det sydligste Danmark og Østersøen.

Vi får os en lille snak med fyrmesteren, der også solgte billetter til tårnet. Han fortæller om de mange store skibe, der grundet manglende dybde i de indre farvande sejler syd om Danmark, og konfirmerede hermed min tidligere snak om trafik i Langelandsbæltet. På spørgsmålet om han i den tilhørende bolig er den sydligst boende dansker, må han svare benægtende.

En marinestation ligger som det eneste hus sydligere, i den bor der en officer, som han ofte får sig et spil kort med.

Sydstenen

Endnu en km og så står vi her - ved "*Sydstenen.*" Den 5 tons tunge sten der er blevet ført med ismasserne hertil fra Sverige. Trods det den er svensk, og Sverige er det land, vi har haft flest krige med, ja, så har den altså fået æren af at markere Danmarks sydligste punkt.

Det er en speciel fornemmelse. I dette øjeblik er det lige netop os, der ud af 5 mio. danskere står på det sydligste punkt af vort kære land, og som sådan er vi noget ganske særligt.

En følelse der jo nok er oplevet af mange.

Vi står på 54° 33' 31" nordlig bredde, som det i det tekniske fagsprog hedder.

Skilte ud til marinestationen og "*Sydstenen*" viser både kniv og gaffel, men et ynkeligt syn møder os. Et kig ind af vinduerne viser de sørgelige rester af et nedlagt cafeteria.

Andre lokaler kunne se ud, som blev de undertiden brugt som kursuslokaler, måske hører de under marinestationen?

Det totale indtryk af et af vort lands kendteste steder var skuffende. Ikke på grund af naturen, som er virkelig dejlig her, men på grund af det uplejede og menneskeskabte.

Marielyst

Cyklerne vendes nu mod nord. Efter få km cykler vi gennem Gedesby ferieområde og kommer til Botø Plantage. Også her langs Falsters østkyst, er de 18 km diger anlagt efter stormflodkatastrofen i 1872, da Rigsdagen vedtog loven om statsstøtte til digebyggeri, og

satte 300 mand på arbejdet. På digerne er der også her anlagt en fortrinlig cykelsti, problemet er blot, at man ikke må cykle på den, diget er kun tilladt for fodgængere, står der at læse. Det synes urimelig. Ved en snak med en af de lokale får vi at vide, at der foregår et rent politisk spil mellem kommunen og lodsejerne om, hvem der skal betale for vedligeholdelse af diget, og i denne krig har lodsejerne som pressio lukket for de cyklende.

Så vi må tage den 5 km lange skovsti, som for øvrigt også var udmærket, men Østersøen kunne vi ikke se, kun høre skulpe i baggrunden.

Uden egentlig at have lagt mærke til det er vi kommet ind i det næsten 10 km lange ferieområde "*Marielyst*." Området omfatter hen ved 300 navngivne veje, flere end mange købstæder kan præstere. Navnet "*Marielyst*" dækker områderne Botø, Stovby, Sillestrup, Elkenøre og Ulslev. Selv om der her bor omkring 25.000 mennesker om sommeren eller det samme som i Nykøbing by, så virker området på grund af sin udstrakthed og sin tætte beplantning ikke feriestresset eller overfyldt men meget afslappet.

Området blev oprindeligt grundlagt af hollændere, som Christian IV bosatte her for at inddæmme land og dyrke grønsager til Nykøbing Slot.

Tit har vi talt om at indlogere os på hotel "*Zimmerfrei*." På turen hidtil mener vi ejendommeligt nok ikke at have set en eneste af dem, men nu er chancen der. Ørnevej 1, i den nordlige ende af "*Marielyst*." En midaldrende mand beder os, før han siger goddag, lukke døren efter os for det trækker. Da han erfarer, vi kun er interesseret i 'en overnatning, virker han knap så interesseret, men da han alligevel har en lejlighed ledig, får vi den.

Prisen er 325 kr., fordi vi ikke har sengelinned med, og det er naturligvis uden morgenmad, for det gider han i hvert fald ikke stå med, siger han. Han ser også gerne, vi betaler nu, fordi han i morgen skal ud og køre. Manden har 3 eller 4 minilejligheder i en tilbygning, og det er helt klart lagt an på en forretning.

Lidt venligere virker han, da vi har betalt og er ovre efter sengelinned, så får vi en lang historie om hans tidligere liv, hvor han har sejlet på de syv store have. Naturligvis kommer vi også denne gang ind på cykler, ferie, Ringkøbing, politik og de lokale muligheder for et godt spisested passende til et par cyklister som os. Med et par gode madforslag i bagagen ender det med, at vi må bryde samtalen, vi siger, som sandt er, at nu trænger vi til et lindrende bad og bagefter en kulinarisk oplevelse. Lejligheden var i orden, og da han låner os et glas nescafe til vores morgenkaffe, synes vi pludselig, at han er helt flink.

Der er ikke så få spisemuligheder i området, så vi dumper ind, et sted hvor man frister med stegt flæsk til en human pris. Desværre eller måske heldigvis det ved vi ikke, så er stegt flæsk udsolgt, men de anbefaler en ret, som vi ikke kan huske navnet på, men det var en meget velsmagende kødfars indbagt i kartoffelmos. En ordentlig portion som ingen af os evnede at spise op. Naturligvis fik vi en flaske rødvin til. Efter en god nats søvn hen til bageren efter rundstykker, smør og juice, nescafeen havde vi jo, så det blev et herligt morgenmåltid.

Korselitse

Rimelig tidlig, det vil sige godt otte, er vi igen på cyklerne. Få km nord for "*Marielyst*" cykler vi ind i landet ad små krøllede veje mod Sønder Alslev. For at være sikker på at vejen er rigtig, spørger vi en hækkeklippende dame om vejen til "*Korselitse*"? Hun er meget vidende om stedet og fortæller, at de hvert år cykler en tur med børnebørnene til "*Korselitse Park*" og videre til den spændende oldtidspark Halskov Vænge, så vi har jo både børnebørnene og historien at snakke om, men får trods det en fin vejforklaring.

Et større restaureringsarbejde er i gang på Sønder Alslev Kirke, så den får vi ikke så meget ud af at kigge på, alt er pakket ind i plastic. Men det virker morsomt, at håndværkernes

underholdningsmusik inde i kirken ikke er orgeltoner og engle på basun, men det hotteste pop.

Ad småveje skulle vi nu nå "*Korselitse*." Ved et vejkryds efter en halv snes drejninger opstår alligevel en lille usikkerhed, om vi skal holde til højre eller venstre. Ved en gård skuffer konen i sin have, vi spørger hende om vejen til "*Korselitse*," får også en udmærket forklaring og beskeden om, at der højst er et par km, så det passer alt sammen fint med vore beregninger. Sluttelig spørger jeg sådan nærmest for høfligheds skyld, om ikke "*Korselitse*" er et meget spændende sted? Det overraskende svar lyder, "*jo, men jeg har godt nok aldrig været der,*"

og man tænker på de vise ord, "*en profet er ikke agtet i sit fædreland.*"

Ganske rigtig efter 2 km er vi ved herregården "*Korselitse*" eller "*Corselitze*," som der står i mange ældre skrifter. Falsters største herregård hvis navn er af vendisk oprindelse.

Første gang "*Korselitse*" omtales, er som kongsgård i kong Valdemars jordebog fra 1231. At være kongsgård i middelalderen betød, at gården altid skulle stå klar til kongen under dennes rejser rundt i riget, med såvel friske heste til det videre ridt, som husets frue til kongens forgodtbefindende.

Derudover var kongsgårdene det administrative centrum for kongens besiddelser, hvor ombudsmanden stod for opkrævning af skatter.

I 1354 mageskiftede Jens Falster med Valdemar Atterdag, og Falster slægten ejede godset indtil 1600. Herefter ejede Axel Brahe, en yngre bror til Tycho Brahe, godset i 14 år, hvorefter det overgik til kongens ejendom og gik gradvis i forfald. I 1768 kom det i generalmajor Johan Frederik Classens besiddelse, tidens førende industrimand kaldet "*Kanonkongen*" fordi han i forvejen ejede Frederiksværk Krudtværk. Han ombyggede "*Korselitse*" fra 1775-77 til den hovedbygning, der stadig står, samt anlagde den store park, med de mange forskelligartede træer hvoraf enkelte stadig står. Ved en rundtur i den velfriserede park står der små navneskilte ved de enkelte træer slangetræ, platan osv. Stilen fortsætter, idet der også er forholdsvis nyplantede træer, der får sit navneskilt. En anden kuriositet i parken er et ishus, en slags kælderudgravning med en jordvold over, meget lig en kæmpehøj. Herpå står en rund stråttækket bygning. Kælderen fyldte man om vinteren op med isblokke fra Østersøen, så kunne madvarerne holde sig meget længere.

Ved sin død i 1792 testamenterede Classen alle sine besiddelser til en velgørende institution "*Det Classenske Fideicommis*," der blev stiftet i 1800, en handling arvingerne bestemt ikke var begejstret for. Og det var måske ret forståeligt, for Johan Frederik Classen var ikke en hr. "*hvem som helst*," det testamenterede beløb var på 1.124.268 rigsdaler, omregnet til nutidskroner nærmer det sig 100 mio. kr.

Institutionen uddeler hvert år store summer til almennyttige formål.

"*Korselitse*" har ejet store jordområder 2.792 ha i alt, som fx "*Korselitse Østersskal*" der ligger 10 km nord for hovedgården som en del af det 1750 ha store skovdistrikt langs Østersøkysten.

I den særdeles veltrimmede park møder vi gartneren, og får lejlighed til at uddele vores uforbeholdne ros. Han var ene mand om at passe parken, kun ved specielle større arbejder som stakitmaling o.l. fik han assistance. Naturligvis var han glad for vores ros, jeg ville også være glad, hvis nogen en gang skulle rose mit havearbejde. Gartneren fortalte om hans modvilje mod rådyrene fordi de, som han sagde, "*åd hans roser*," derfor var han nødsaget til at indhegne det store rosenbed.

Sidste år havde et litauisk kunstnerpar været ansat nogle måneder på godset for at fremstille træskulpturer samt en bæk til parken. Det var meget flotte arbejder, udført i lagrede

elmestammer fra en herregård på Sjælland. Kunst i naturens eget materiale som vi kunne nyde sammen med hele parken, mens vi sad på den krokodillelignende bænk og nød stilheden. Nogle af oplysningerne, fx om ishuset, har vi fra gartneren.

Også i litteraturen finder vi "*Korselitse*" men herom senere.

Halskov Vænge

Igen cykler vi ud mod Østersøen, hvor vi følger skovvejene langs stranden. 5-6 km længere mod nord drejer vi igen ind i landet mod "*Halskov Vænge*."

Den lille skov på 29 hektar, blev 13. august 1850 besøgt af H.C. Andersen, der skriver:

"I den lille skov voxer først unge, slanke ege med små bladfulde grene op ad stammen, den seer ud som en humlehøve. Her er grave og tingsteder. Andreas Bunzen sad øverst på en sten. Jeg sagde:

"Her hvor ikke hjorden græsser, har man fordum kæmper seet. Nu sees øverst en professor. Og forneden en poet."

Ja, hvor har han ikke været den gode H.C. Andersen.

Skoven er et stykke gammelt kulturlandskab, hvor fortiden opleves intens.

For 6.000 år siden begyndte danskerne at blive bønder, det skete dog gradvis, så derfor har stedet her været ideel, kort til stranden og dermed til fiskeri, lige ved skov til jagt og jorden der kunne dyrkes. Enkelte af de menneskeskabte fund i skoven dateres 5.500 år tilbage.

Falsters største sten ligger også her "*Spejder-Stenen*," og den er kommet hertil med isen for 15.000 år siden.

På stenen er der også menneskeskabte fordybninger, som er kultiske tegn fra bronzealderen.

I skoven er der 6 stendysser, 72 gravhøje, hulveje og vangeskel som er en lav vold mellem bøndernes marker. Stedet har været dyrket helt frem til 1796.

Et lille museum viser tværsnit af høje og dysser og fortæller om skoven og dyrenes liv.

En voldsom storm 17. okt. 1967 væltede halvdelen af træerne. En storm der også gik hårdt ud over hele "*Korselitse*" skovområde, hvor der i løbet af 2 timer væltede 100.000 m³ træ af bøg og eg.

Bønnet Slot

Få km mod nord finder vi "*Bønnet Slotsruin*." Her er et tydelig eksempel på dårlig bevarelse af vores fortid. Vi går gennem en fårefold og ind i en grantykning, tæt op af en villa med "*høj*" musik. Et mistrøstigt syn møder os, mest af alt ligner det omkringliggende areal en for længst glemt losseplads. Lange benklæder er tilrådelige, fordi stien op til ruinen kun skimtes mellem de høje brændenælder. Bepantningen har uhæmmet vokset sig stor på bekostning af den lille rest af murene. Vi aner ikke, om den manglende pleje af stedet skyldes mangel på økonomiske midler eller manglende interesse for historie, men når turistinformationer i sine publikationer melder ud, at her er noget af historisk værdi, værd at køre efter, mener vi også, man har en vis forpligtelse til at vedligeholde det seværdige, så ikke oplevelsen ender med at blive negativ.

Ved ruinen står dog en turistinformation, hvor vi læser slottets historie. Stenene fra ruinen er brugt til istandsættelse af "*Nykøbing Slot*." Da vi tidligere har erfaret, at "*Nykøbing Slot*" også er endt som ruiner, ja, så må der jo ikke være meget tilbage af "*Bønnet Slot*."

Hesnæs og egeren

Igen ud til Østersøen gennem Bønnet Skov til det lille fiskerleje Hesnæs. Undervejs ser vi et af de skilte, man lige læser en gang til, for at sikre sig om nu også første indtryk virkelig kunne være rigtig, men det var det "*Pomlenakke*," en naturskøn pynt på Falsters østkyst med en flot udsigt og et traktørsted. Tidligere har vi set et andet pudsigt navn "*Ko-Alle*," navnet på en vej i landområdet lidt før vi nåede til Nykøbing Falster.

I Hesnæs lægger man mærke til en meget speciel type stråttækte huse, hvis ydermure er beklædt med rørmåtter. En gammel falstersk skik til beskyttelse af de tynde mure. Byggestilen findes ikke andre steder i landet. Husene, hvoraf der stadig findes 27, er opført umiddelbart efter stormfloden i 1872, hvor højvande havde ødelagt det gamle fiskerleje. Gennem "*Korselitse Østerskov*" cykler vi mod nord, ad cykelstien der går ca. 1 km fra kysten. Her udfør har vi Hestehoved, der med sit fyr markerer Falsters østligste punkt. Endnu cykler vi en halv snes km stadig gennem skov. Pludselig høre jeg en særdeles kraftig opbremsning bag mig, ved et kig tilbage ser jeg Hanne stå af cyklen, idet hun siger, "*det var så sandelig på høje tid, jeg fik stoppet, ellers havde jeg kørt et egern over.*" Desværre havde jeg ikke set det lille vidunder samt Hannes hurtige reaktion, men en sjov oplevelse var det sikkert. Igen på cyklerne og videre frem, men nu med Hanne i front for jeg vil da nødig gå glip af så unikke oplevelser. Højest et par km længere fremme sker der igen noget, jeg ser Hanne dreje skarpt ud i rabatten, mens bremserne hviner, og Hanne råber, "*de egern tror da vist, de ejer hele cykelstien.*" Endnu engang var et egern efter Hannes udsagn meget tæt på at blive kørt over, og endnu engang havde jeg ikke set dyret. Det lyder nu ret utroligt, men Hanne plejer for det meste at tale sandt, så jeg vælger at tro på historien også lige denne gang. Uden flere "*egernindblandinger*" når vi frem til Næsgård Agerbrugsskole Danmarks ældste landbrugsskole oprettet 1799 af "*Det Classenske Fideicommis.*"

Falsters Østkyst

Efter at vi har cyklet strækningen langs østkysten af Falster fra Gedser og her til Nordfalster, føler vi, som om hele Falster består af skov. Et skøn siger os, at i hvert fald 9/10 af strækningen har vi cyklet i skov. Det har været hyggeligt, og blæsten mærkes ikke. Værre var det, at solen der har været ret så gavmild, heller ikke nåede ned til os.

Falsters østkyst er meget rig på flora og fauna, i en gedigen folder udgivet af "*Storstrøms Amtskommune Landskabskontor*" fortælles i ord og tegning om alle planter, græshopper, sommerfugle, sten, rav, muslinger og fugle, der er karakteristiske for kystområdet.

Samt om klitter og revlers tilblivelse.

Grønsund

Farvandet mellem Falster og Møen hedder Grønsund, det samme hedder det nordøstlige punkt af Falster. Her står der et fyr, og der har gennem århundreder været en færgeoverfart herfra til Hårbøllebro på Møn. Ruten blev først nedlagt i midten af dette århundrede, efter at Bogø-Møn dæmningen blev bygget, og Stubbekøbing-Bogø overfarten etableredes.

Jeg havde store forventninger til netop dette sted, fordi stedet har en historisk set interessant aspekt nemlig Marie Grubbe (1643-1718) en dansk adelsdame datter af Erik Grubbe til Tjele. Gift 1660 med Frederik III's uægteskabelige søn Ulrik Frederik Gyldenløve der i 1664 blev Norges statholder. Gensidig utroskab opløste ægteskabet i 1670. Medgiften på 12.000 rigsdaler betalte Gyldenløve tilbage, det svarer i dag til ca. 1 mio. kr. Dem soldede Marie op i løbet af et par år på udenlandsrejser. I 1673 giftede Marie sig med Palle Dyre til Sindinggård, hvor de boede i 13 år. Marie var dog stadig ustyrlig og utro og forlod Palle Dyre til fordel for den rå og fordrukne ladefoged Søren Sørensen Møller, med hvem hun drog rundt og optrådte på markeder. I 1706 havnede de i Borrehuset på Falster ved Grønsund.

Her traf Ludvig Holberg Marie Grubbe som færgekone. Unægtelig en noget anden Marie Grubbe end hende Holberg tidligere havde truffet. Holberg fik en alvorlig snak med hende, uden at det dog førte til ændringer. I "*Epistel 89*" skildrer Holberg personen Marie Grubbe. H.C. Andersen har også forevigt Marie Grubbe i "*Hønsegrethes familie.*"

Steen Steensen Blichers har i: "*Brudstykker af en landsbydegns dagbog*" også beskæftiget sig med Marie Grubbe. Degnen fik, da han kom tilbage fra Sverige og Sibirien ophold på

"Corselitze" og til sin store forfærdelse, ser han den uopnåelige unge og smukke adelsdatter Sophie forvandlet til det ukendelige, en lugekone med rynket ansigt, en hullet kyse, pjaltede klæder omkring hendes tykke ildedannede krop. Kun vammelhed betog ham.

Endelig har J.P. Jacobsen i sit hovedværk fra 1876 skrevet romanen "*Marie Grubbe*," der er oversat til 20 forskellige sprog.

Vi kigger os meget omhyggeligt omkring. På kortet står Borreknold 8 m og Grønsund Færgebro. Færgebroen finder vi i en gammel til dels forladt havn, tænk sig herfra og over til Hårbøllebro har den fine adelsdame med årene slidt sig en pukkel til, men ingenting på stedet her fortæller noget om den historie. Borreknold finder vi ikke, men 8 m rager jo heller ikke meget op, selv om det er et fladt land. Faktisk har vi givet op, men da vi sætter os på cyklerne, opdager vi en sten på en lille stump græs:

Her lå
Borrehuset
1705-1731.
Udgravet 1941.

"*Overhelehovedet*" ikke andet står der. De falstringer da, har de da virkelig ikke større interesse for fortiden? Nå hva! En forarmet, forhutlet, nedslidt, krumbøjet og grim færgkone er måske heller ikke noget at prale af. Havde rækkefølgen derimod været omvendt, en færgkone der blev adelsfrue og senere kongelig mon så ikke? Men lidt skuffet er vi alligevel.

Årets første jordbær

Der er kun 6-8 km til Stubbekøbing, vi følger den på kortet afmærkede cykelsti, men efter en km's penge står et stort provokerende rundt skilt med rød kant i vejen for os **PRIVAT**.

Da vi for det meste er nogenlunde loydlige borgere, vælger vi den anden vejmulighed, trods det vi er overbevist om at ifølge vort kort, skulle vi køre ind, hvor der står **PRIVAT**.

Kortet er udgivet i 1997 af Storstrøms Amt, Teknik- og miljøforvaltningen, Vejkontoret, i samarbejde med Dansk Cyklist Forbund. Så det skulle jo være rimelig up to date.

Omvejen er lang, de 6 km er blevet til 10 km, værre er det, at det også er en "*møgvej*."

Da vi omsider når til Ore, der nærmest er en forstad til Stubbekøbing, fristes vi af et skilt ved vejen "*jordbær*." Vi stopper op og investerer 20 kr. i en bakke dejlige, friske og flotte bær for vores vedkommende årets første. Jordbærdamen får vi også en snak med, hun kalder sorten for "*hønningjordbær*" og hævder, det er en forholdsvis ny sort. Det er også hendes første bær. Handelen afføder en snak om have, sol, vejr, vind, Falster, øens status, cykeltur og Ringkøbing. Uheldigvis er det kun Hanne, der har en cykelkurv, så her stilles bærrerne.

Der er kun endnu 1 km til Stubbekøbing, men da vi nåede hertil, var der ikke flere jordbær.

Godt jeg lige nåede at smage et enkelt af dem - - - herligt.

Stubbekøbing

"*Lad dem styre som forstaae det*," står der på Stubbekøbings gamle rådhus opført 1860, og på den anden side "*Loven er lige for alle*." På torvet foran står en statue af vores grundlovgiver Frederik VII. Allerførst har vi været en tur på havnen, det kostede os hver 'en pølse og 'en vand på havnegrillen, men vi trængte også til en lille forfriskning, de tog sig godt betalt 60 kr. Færgemanden, der smutter frem og tilbage mellem Falster og Bogø hver ½ time, spørger os, om vi havde tænkt os at tage med, for så har han da lige plads, vi afslår venligst, men måske senere?

Med sine 3000 indbyggere hører Stubbekøbing til vore mindre byer, den blev købstad i 1354, og er Falsters ældste by, og by til et meget frugtbart opland.

Stubbekøbing Museum

I en smuk og fredet ejendom Vestergade 43 har "*Stubbekøbing Museum*" til huse. Museet blev åbnet 4. juli 1992 og rummer en unik samling blåemaljeret køkkentøj fra A/S Glud & Marstrand, ting der har været i brug ved dette århundredes begyndelse og årene fremover, men som allerede er antik. Da fabrikken A/S Glud & Marstrand brændte, og dermed også deres egen samling, forsøgte man at erhverve herværende samling, der dengang var i privat eje. Men ejeren ønskede, at samlingen skulle etableres på "*Stubbekøbing Museum*." Med økonomisk hjælp fra A/S Glud & Marstrand på 50.000 kr. overtog museet samlingen. Senere har A/S Glud & Marstrand doneret et betydeligt beløb til museets bevarelse. Museet råder over en enestående samling af vægte, ikke mindre end ca. 400 forskellige vægte fra alle erhverv, samlingen hævdes at være Danmarks største. En smuk dagligstue fra omkring århundredskiftet, med tilhørende nips fra datidens er også blandt museets klenodier. Museets ide er at vise træk fra livet i en lille provinsby fra, "*dengang oldefar var ung*." Museet drives af frivillig arbejdskraft, og en del af oplevelsen var netop den entusiasme kustoden viste, samtidig med at han gladelig fortalte om såvel museet som de udstillede effekter. Det blev et særdeles spændende besøg.

Stubbekøbing Kirke

Det oprindelige byggemateriale der er brugt til Stubbekøbing Kirke er kridtsten fra Stevns. Det menes, at byggeriet er startet mellem 1160 og 1180, og måske bygget af Absalon eller Valdemar den Store evt. som belønning til borgerne for deres utrættelige kamp mod angreb fra venderne. Der er imidlertid ingen klare beviser for denne påstand, men da kirken er usædvanlig stor i forhold til byens størrelse, har man født denne teori.

I 1881-82 fik kirken en gennemgribende restaurering.

Der findes også et "*Veteran Motorcykelmuseum*" i Stubbekøbing, som vi dog ikke nåede at se, det er endda Nordeuropas største med 130 forskellige motorcykler.

Fra 1983 blev dette museum udvidet til også at omfatte radioer.

Bogø-Stubbekøbing overfarten

Efterhånden er vi kommet langt hen på dagen, så vi diskuterer, hvorvidt vi skal blive i Stubbekøbing eller måske vove at tage færgen til Bogø.

Da vi startede ferieturen, var det vores mening, at turen gjaldt Lolland-Falster. Nu diskuterer vi, om vi også lige skal snuppe Møn? Vi har kun brugt 4 dage, så vi beslutter os for at snuppe Møn med. Cyklerne vendes ned mod havnen til bogøfærgen. Der er rimelig tid til næste afgang, så vi sidder og nyder havnens atmosfære. Da færgen kommer, genkender færgemanden os og spørger, om vi denne gang er mere interesseret i en sejltur, hvad vi bekræfter.

Vi spørger ham, om der er overnatningsmuligheder i Bogø By, det er han dog ikke helt sikker på. Det viser sig, at han ikke er særlig lokal kendt, for han bor nemlig i Gedser, så han har, selv om han bor og arbejder på samme ø den længst mulige afstand fra hjem til arbejde.

Vi tager chancen og sejler med over, sejlturen tager et lille kvarter og koster 32 kr., og så håber vi på at finde overnatningsmulighed et sted på Bogø.

Fra færgen kan vi i det fjerne se den sydligste af Farøbroerne.

Bogø

Ved indsejlingen til Bogø møder os et skilt med den venlige tekst "*Velkommen til Bogø den lysegrønne ø*." Bogø er en lille ø på 1308 ha overvejende landbrugsjord, der bor ca. 800 mennesker på øen, der ligger klemmt inde mellem Falster, Sjælland og Møn.

På kortet ser det ud, som om byen strækker sig fra havnen og næsten til den modsatte side af øen. Men det er nu en meget, meget tynd række huse, der møder os.

Efter godt en km finder vi, det vore øjne søger *"Spis & Bo på Bogø Kro."*

Lykkens *"pamfilius"* har igen tilsmilet os. Som sædvanlig sendes fortroppen ind.

Øjeblikket efter er vi begge på vej op ad trappen med cykeltasker og ømme ben.

Kroværten viser os rundt, værelserne er ovenpå med toilet og bad på gangen. Prisen er 365 kr. med morgenmad, det synes vi er i orden. Faktisk er det billigere end på hotel *"Zimmerfrei"* i Marielyst, fordi vi her også får morgenmad.

Endnu ser vi et eksempel på en ældre ejendom, hvor der sikkert ikke er tilstrækkelig økonomi til vedligeholdelse, men sengetøjet er rent, og krostuen er hyggelig.

Men hvad er der egentlig i vejen med kromanden? Er han fuld, er han på stoffer, eller er han bare lidt skør? Ikke uvenlig, men han taler usammenhængende, nervøse bevægelser, urolige øjne der hele tiden søger mod vinduet, som lider han af klaustrofobi.

Så kommer svaret, et tut i et bilhorn og manden farer sammen, *"I må undskylde mig, men min eneste søn er lige blevet student, og hele holdet kommer og skal have en drink, så I må undskylde. Vi vil nok spille højt et stykke tid, men det varer ikke ved."*

Væk var manden, vi forstod nu til fulde hans nervøsitet, eneste søn ak ja.

Ventetiden benytter vi til et meget tiltrængt bad, dernæst går vi os en lille tur gennem resten af byen, hvad der er hurtig klaret. Ser en nu nedlagt skipperskole og den flotte kirke som desværre er aflåst. Herfra kan vi se over mod Sjælland, og i det fjerne mod vest kan vi se den nordligste af Farøbroerne.

Tilbage på kroen, der nu igen er faldet helt til ro, anbefaler krokonen friskfangede skrubber til 72 kr., *"de er ikke så store, så I får to hver."*

Det var et godt valg virkelig veltillavet, lige det vi trængte til efter dagens mange strabadser, også husets hvidvin til 98 kr. var helt i orden.

Bagefter slappede vi af i krostuen med kaffe, småkager og yatzy.

Det viste sig, at det var krokonen, der var kroens ejer, hun hed Anne Kragh, var svensker og havde kun haft kroen i få år. Ham som vi troede, var kromanden, var egentlig kokken, men vores opfattelse var alligevel at han også var *"kromanden,"* ægte eller uægte dem om det.

Med endnu en dags mange positive oplevelser i bagagen slumrer vi ind med et træt smil på læberne.

Morgenmønstring

Efter en dejlig morgenmad skal vi igen på farten, ud til cyklerne med al vor bagage. Men hvad er det, - nu igen - åh nej, - det kan ikke passe, men jo, mit baghjul er fladt. Det er ikke kun det, at et hjul er fladt, nej det er netop mit hjul, der igen er fladt. Hanne synes, det er temmelig morsomt, jeg deler nu ikke helt hendes synspunkt. Fat i den nye pumpe anstrengelserne virker kun alt for kort tid, meget lyst har jeg ikke til det lapperi. Jeg går ind på kroen, spørger om der mon findes en cykelsmed på Bogø? Hvad jeg egentlig ikke har megen tiltro til. Svaret er som ventet, nej, det gør der ikke. Efter en lille pause kalder mit lidende udtryk samaritanen frem i krokonen. Ja, det vil sige, vi har jo Hans, han kan sådan lidt af hvert, så hvis han er hjemme, mon så - - -

Jeg får en grundig forklaring næstsidste hus før sidste vej til højre før færgen, det er da til at forstå. Den er go' nok, det er jo lige den vej, vi skal. Bare han nu er hjemme, selv om han har galet, så er klokken alligevel kun godt otte en fredag morgen. Det var pæret at finde, og det allerbedste Hans var hjemme. Jeg indleder snakken med en strøm af rosede ord om hans fortræffelige evner ikke mindst som cykelreparatør, som vi har hørt rygter om rundt på øen. Han ser nu ikke ud, som dette overrasker ham, men siger kort *"træk cyklen herind."*

Det skulle ikke siges mig to gange, så før jeg når at tænke mig om, hænger cyklen på kroge, der er fastgjort i kæder, der hænger ned fra loftet lige til formålet. Hans' værksted er indrettet i

garagen, og med hensyn til værktøj ser det ud, som om alt kan klares her, omkring 50 forskellige skruetrækkere er blot et eksempel på udvalget, og jeg har netop valgt skruetrækkeren, for dem kender jeg navnet på. Hans er cykelsmed af den gode gamle slags, der finder hullet ved at dyppe slangen i en spand vand, han finder hurtigt hullet, hvor luftboblerne pibler op, en lap på og så er det klaret.

Jeg fortæller om mine problemer med gearskifte, hvorefter han kaster et blik på den lille anordning, gearskiftet kører igennem, og siger med det samme, "*ja, det kan jeg da godt forstå, den er jo indstillet forkert. Se, i denne lille rude ser du to pile,*" ja, det kunne jeg jo godt se, "*de skal pege præcis på hinanden, og det gør de ikke.*" Hans rettede den lille fejl på sekunder, og siden 7-9-13 har der ikke været cykelmæssige problemer.

Det blev til en hyggelig snak om Bogø, der havde sin storhedstid med fiskeri og sejlskibe i forrige århundrede, om vanskelighederne der langsomt voksede ved, at de unge mennesker forlod øen. Om dæmningen og broen over Bogø Letten til Møn der blev bygget i 1943, om Farøbroerne der etableredes i 1985, og færgeforbindelsen Bogø-Stubbekøbing.

Forbindelser der alle har trukket Bogø mere i centrum, men centrumplaceringens pris har været en plads som transit.

Afskeden bliver en hjertelig tak for god og hurtig hjælp. Den ½ time der gik inklusive snakken, vurderede Hans til 35 kr. - særdeles rimelig.

Bogø Letten

Igen har vi luft i alle fire hjul under os. Retningen er direkte øst, og efter en km er vi ved den ca. 3 km lange dæmning og bro over Bogø Letten. Men hvad er nu det, i 4 dage har vi stort set kun haft medvind endda kraftig, og nu er vinden drejet i øst, uforskammet vinden kunne godt ha' ventet endnu et døgn, inden den gik i øst. Det koster nogle flere kalorier specielt her, hvor vi til begge sider har det åbne vand. Der

kommer en hurtigkørende traktor dvs. 28 km/t, der overhaler os. Jeg sætter farten op for at ligge i slipstrømmen og råber samtidig til Hanne om at gøre det samme. Men tænk hun syntes, det var usportslig, hun var sandelig ikke taget på cykelferie for at ligge i rumpen af en traktor. Få minutter efter er jeg på Møn, her står jeg så afslappet og iagttager Hanne, der prustende når op, og idet hun skal ha' sig en lille slapper, er jeg frisk og foreslår at fortsætte, hvad hun overhovedet ikke kan se noget som helst morsomt i.

Møn

Møn er på 217,3 km² og har 12.000 indbyggere. Udover dæmningen og broen til Bogø vi netop har passeret, er øen forbundet til Sjælland med Dronning Alexandrines Bro bygget i 1943 over Ulvsund fra Kosterhalvøen til Kalvehave på Sjælland.

Svenskekrigene

Kort efter at vi er kommet ind på øen, står der i nordsiden af vejen en mindesten "*29. maj 1659-1959.*" Stenen er rejst på 300 årsdagen efter et slag, hvor mønboerne har været i kamp for at forsvare deres ø mod svenskekongen Karl Gustavs hær. Det var dengang Svend Poulsen, bedre kendt som "*Gjøngehøvdingen*" og hans tro væbner tateren Ib sammen med deres "*snaphaner,*" så ærefuldt legede kispus med svenskerne i det sydlige Sjælland.

Fanefjord Kirke

Følgende cykelruten mod syd udfor Fanefjord ligger Fanefjord Kirke. En arkitektonisk flot og stor landsbykirke opført i munkesten, men hvidkalket og med rødt tegl. Såvel kirken som kirkegården er særdeles velholdt. Kirken kan føres tilbage til 1200-tallet og hed dengang Skt. Nikolaj Kirke. Våbenhuset vender mod nord, hvad der er meget usædvanligt.

Bliver vi duperet af det udvendige? Ja, så er det endnu sværere at finde ord for det indvendige. Kalkmalerier i otte hvælvinger og på søjler har Elmelundemesteren og hans svende i slutningen af 1400-tallet muntret sig med. Frodige billeder inspireret af bibeludgaven "*Biblia Pauporum*" der betyder de fattiges bibel, som blev udarbejdet af en bayersk munk i 1200-tallet.

Kalkmalerierne er meget smukke, rige og velbevarede deres klare billeder dækker næsten hele bibelhistorien. De blev først afdækket af Nationalmuseet i 1930-erne.

Sammen med tilsvarende arbejder i Keldby Kirke og Elmelunde Kirke på Østmøn, som vi senere besøger, udgør de "*Møns Billedbibel*." Nogle ynder at kalde kalkmalerierne for en bloddryppende tegneserie, men døm selv. Humoren kan også findes, således sidder to kvinder på en bæk og sladrer midt under gudstjenesten, mens djævelen står bagved og noterer hvert ord i sin lille bog, - sort er den formentlig? Der er evig kamp mellem de tre kirker på Møn, om hvem der har de flotteste kalkmalerier, men et er sikkert, de hører alle til blandt de ypperste, og tilsammen udgør de Elmelundemesterens hovedværk, det bedste man kan se i Danmark.

Der er to grunde til, at vi vælger Fanefjord som den smukkeste, den ene er dens flotte beliggenhed ved Fanefjord ud mod Grønsund, og den anden er, at et par af vore venner for en menneskealder siden (undskyld) blev gift her. Begge grunde har ikke så meget med kalkmalerier at gøre, og sidste grund gør os desuden 'inhabile som dommere.

Altertavlen i Fanefjord Kirke er skænket af Corfitz Ulfeldt (1606-1664) i 1630, mens han som ung var lensmand på Elmelunde Slot, inden han i 1637 blev forfremmet til statholder i København. Sammen med Christian IV's yndlingsdatter den kun 16årige Leonora Christina, tilbragte han vinteren 1636-37 på Møn. Det blev den fredeligste og måske også den lykkeligste i deres omtumlede og tragiske ægteskab. På altertavlens gesims står at læse: "*1634 der erlig og welb. mand Corfitz Ulfeld vaar landzher paa Møen, da blef denne tauffle stafferit.*"

I 1663 dødsdømtes Corfitz Ulfeldt for landsforræderi og blev henrettet in effigie, det fine ord betyder, at der blev henrettet et billede eller en statue af ham, fordi den dømte var flygtet til udlandet. En skamstøtte for Corfitz Ulfeldt blev opstillet på "*Gråbrødre Torv*," denne står nu i Nationalmuseets gårdhave, og så må "*Gråbrødre Torv*" nøjes med en mindeplade.

Syd for Fanefjord Kirke ligger langdyssen "*Grønvejgers Høj*" 102 m lang, 13 m bred og 2 m høj, en af Danmarks største langdysser fra yngre stenalder dvs. 3000 f.v.t. og omgivet af 134 tætstillede store randsten. Engang herskede sagnkongen Grøn over denne del af øen, og det er ham, der har lagt navn til dyssen.

Damsholte Kirke

Næste stop på turen er "*Marienburg*" lige vest for byen Damsholte. En herregård bygget midt i 1800-tallet med omkringliggende park. Tidligere nu nedrevne bygninger hed "*Nygårde*," de blev solgt ved en offentlig auktion i 1769 til Esaias Fleischer og Magnus Beringskiold.

I handelen indgik også Damsholte Kirke. "*Marienburg*" fik sit navn efter Beringskiolds hustru Maren. Der er ikke adgang til bygningerne, men med en lang omvej vises vi ad en beskeden og

dårlig markvej bagom og ind i parken. Bygningerne og specielt parken er en drabelig kontrast til det meget velholdte "*Korselitse*," så opholdet bliver af kort varighed.

Senere ejere af "*Marienburg*" er fra 1790 De Bosch De La Calmette, som vi hører om senere, Tutein og nu Moltke.

Herefter cykler vi til Damsholte Kirke, der blev selvejende i 1912, den ligger tæt på "*Marienburgs*" marker. Damsholte Kirke blev indviet i 1743, byggesummen anføres til 5600

rigsdaler, hvoraf kongen gav de 3000 rigsdaler. Kirken betegner sig som Møns yngste, den er også særdeles anderledes, gulkalket med rødt tegl står den lys og lidt storvillaagtig. Bygget i rokokostil som "*Marienburg*," men kunne arkitektonisk godt begå sig i det sydlige Europa. I kapellet var et større restaureringsarbejde i gang. Håndværkerne fortalte om det komplicerede stukkatørarbejde, der var så tidskrævende, fordi det skulle laves efter de gamle principper og fremstå præcis som kirkens øvrige originale 250årige stuk. Arbejdet havde stået på i flere år. Inde i kirken får vi en snak med kirketjeneren, eller måske var det præsten, det fandt vi aldrig helt ud af. Særdeles afslappet var han, trods det familien netop var klar til en Nordjyllandsferie, men lidt om kirkens historie nåede vi lige at få med.

I forhold til det udvendige virkede kirkerummet dystert, men vi skal huske på, at den er fra pietismens tid, det er den "*meget hellige tid*," hvor det var forbudt at more sig.

Det der gør rummet specielt, er alteret. I 1993 fik alteret et nyt tredelt maleri "*Jesus og de to røvere på korset*" malet i stærke farver af Svend Havsteen-Mikkelsen, billedet lyser op i tristheden. Og så overraskelsen prædikestolen udgør nemlig øverste del af alteret, noget vi ikke mindes tidligere at have set, det er også en ide fra pietismens tid.

I et hjørne af kirkegården ligger en kæmpehøj, troede vi, men det er ikke en gravhøj i almindelig forstand, men et nyere etableret gravkammer hvori man opbevarer sarkofager med Marienburgs tidligere ejere familien Tutein. På en af sarkofagerne står: "*Bispinde Emmy Monrad født Tutein 4. okt. 1832 på Marienburg død 24. jan. 1894 på Frederiksberg*." Hendes mand Ditlev Gothard Monrad biskop over Lolland og Falster i den lidet rosede periode i 1864, ham har vi talt om, men morsomt var det, at vi fandt hans kone her.

Trods Damsholte Kirkes tiltalende ydre må vi nok konstatere, at det kniber lidt med den totale vedligeholdelse af kirkegården og specielt ved nedgangen til - og inde i gravkammeret, hvor der trængte meget til at blive ryddet op. Bestemt ikke fordi at vores have er luget bedre, men normalt er de danske kirkegårde særdeles velfriserede, denne her var kun "*friseret*."

Den lille købmand

På vej østover bemærker vi, at landskabet skifter karakter til mere kuperet terræn, selv om vi fortsat godt kan cykle over "*bakkerne*." Ved Lille Bissinge møder vi Stege Nor en indfjord, der fra Stege skærer ind i Møn.

Det er ved at være frokosttid, mavens alarmklokke er gået i gang, den kalder på væske med lidt til. Vi cykler syd om Stege Nor og kommer kort efter til Bissinge, her blev vi mødt af et skilt "*røgede ål*." Hanne mente, det lige netop var røgede ål, vi havde behov for sammen med et stykke rugbrød og en vand. Vi entrerer "*den lille købmand*," men beklageligvis var de røgede ål frosne. Selv om de havde facon som en ispind, fristede de os ikke.

Et blik rundt i butikken fortæller om meget beskedne frokostmuligheder for cykelturister. Vi er ikke helt enige, Hanne synes at være mest stemt for at køre videre, men jeg får overtalt Hanne til en toast eller en burger, for selv om de ligger i frostboksen, får vi at vide, at de har en mikrobølgeovn, der på få minutter omdanner den flade, kedelige pakke til duftende velmagende fast food, og så synes jeg jo også, ligesom vi godt må støtte "*den lille købmand*." Ventetiden benytter vi til at kigge rundt i butikken. Sortimentet er særdeles ejendommeligt. Mange af hylderne er næsten tomme, andre kun delvis dvs. 3 flasker ketchup, 5 glas champignon, 7 pakker mel, 10 skærekager, 2 pakker tændstikker osv. Rugbrød havde de kun hele, ikke særlig praktisk for cykelturister, men af slik, snacks og frostvarer er der et stort udvalg. Og så var der jo de røgede ål. I non-food er der 1 bøtte med hårspænder, kamme, el-pærer, overraskende et stort udvalg i sofapuder, lidt souvenir, blade og en større udstilling med brugte bøger. Der er jeg på vej hen, men Hanne aner en ulykke, så hun hiver i mig, for at jeg skal vælge den vand, jeg vil have til vores delicious frokost.

Det er en ældre dame, der passer forretningen, hun er lidt nervøs, for som hun siger, det er første gang, hun skal prøve mikroovnen. Det viser sig da også, at toasten efter 10 minutter i mikroovnen stadig ikke er klar, så noget må der være galt. Hanne blander sig lidt, for hun er altid så klog på det tekniske, og ganske rigtig efter 2 minutter siger det "*ding,*" og da ovndøren åbnes står duften os i møde, dog knap så delikat som forudsagt.

Vi betaler ca. 35 kr. for 1 toast, 1 burger og 2 vand. Udenfor forretningen sætter vi os på en bæk og kæmper os igennem måltidet. Toasten havde alligevel fået alt for meget mikro, knaser gevaldigt mellem tænderne, det giver den fordel, at den kun smager blanket, en fordel burgeren er helt foruden. Der er ikke meget "*fast*" over måltidet, men lidt mætter det da, og det er da også rart at glæde sig til aftensmaden. Beklageligvis må jeg også denne gang give Hanne ret, og det er det mest pinlige. Et lidet delikat måltid. En banan og et stykke rugbrød havde været langt bedre, "*men sodavanden den er da go' ,*" pointerer jeg.

Midt under seancen kommer købmanden, eller skal vi sige købkonen ud. Med et ulykkeligt blik i øjet går hun forbi os og hen til skiltet udenfor forretningen, der fortæller, at her i butikken har man lækker fast food, idet hun siger, "*jeg tror nok, jeg kom til at tage en forkert pris for toasten, for den koster jo lidt mere, når den har været en tur i mikroovnen,*" vi er selvfølgelig meget forstående syntes da også, at det var billigt og tilbyder selvfølgelig at betale differencen. "*Nej, det skal I ikke, det er da min egen skyld, så det skal I ikke betale for,*" og så går hun nedtrykt ind igen.

Efter at vi har sundet os over denne oplevelse, går vi ind for at aflevere flaskerne og betale differencen, men nu begyndte købmandens problemer for alvor. Jeg insisterede på at betale toastdifferencen, det skulle nødvendig blive vores skyld, at forretningen ikke gik godt. Modvillig accepterer damen, det drejer sig om 5,25 kr., men de to tomme flasker jeg afleverer, havde vi betalt pant for, og derfor skal der trækkes 2,50 kr. fra de 5,25, jeg lægger 4 kr. på disken, men klappen var for længst faldet ned.

I mit indre passerer billeder revy fra den branche, jeg har beskæftiget mig med lige fra det tidspunkt, hvor min næse kunne nå op over disken i min fars lille butik. Senere i egen lille og efterhånden større butik. Der er bestemt også foregået ting, som man gerne havde set anderledes eller ugjort ingen tvivl om det. Men det er dog min opfattelse, at der hele vejen har været en rimelig regnefærdighed, en vis orden i sortimentet og ikke mindst en vis flair for en fornuftig kundebetjening.

Damen ser ret fortvivlet ud, mens hun skriver tal op på et stykke papir, der ligger på disken, lægger sammen, streger ud og skriver nye tal op. Trods de mange ligninger har hun åbenbart ikke fundet et tal, hun tør sige højt.

Nu er jeg jo ikke ude på at torturere damen, så jeg siger henkastet, "*hvis du giver mig 1,25 kr. tilbage, så passer det. Jeg har også masser af gange kludret i et og andet,*" (og kære læser det er desværre uomtvistelig). Jeg får 1,25 kr. tilbage, taknemmeligheden ses i hendes øjne.

Så siger vi pæn tak for i dag, vi er trods alt gæster i hendes "*land.*"

Bag afskedssmilet græder jeg.

På vej mod Klinten

Cykelruten fortsætter mod øst. Her fra Bissinge er der en flot udsigt over Stege Nor. Længere fremme er der flere steder en lige så flot udsigt over Hjelm Bugt på sydsiden af Møn.

Selv om vi følger den ordinære vej, er der mange sving på vejen, og vi mærker virkelig forskellen i dag, hvor vinden er imod os.

Ved Keldbylille finder vi på Skullebjergvej 15 "*Museumsgården.*" En firlænget stråttækt bindingsværksgård opført i 1800 af Poul Bendtsen og hans kone Maren Larsdatter. De havde tidligere haft en gård i landsbyen, men grundet landboreformen i slutningen af 1700-tallet

flyttede de som tusinder andre ud fra landsbyerne til markerne, hvor de mange små jordlodder blev samlet til større enheder. Gårdens sidste ejer Hans Hansen drev gården til sin død i 1964. Gården og dens redskaber er præget af Hans Hansens store interesse for gamle dage, derfor er mange af de gamle ting bevaret, selv om han samtidig var en moderne landmand, der allerede i 1926 købte en traktor som en af de første på Møn.

Hans Hansen, der ikke havde livsarvinger, testamenterede det hele til Nationalmuseet, der i 1968 åbnede gården som "*Museumsgården*." Senere er museet overgået til Møn kommune og drives nu af "*Møns Museum*." På en tur rundt i bygningerne bliver vi mindet lidt om vores egen alder, ikke sjældent støder vi på ting, som vi kender fra vores egen barndom.

I dagligstuen var der kun bordplads til mændene, så husmoderen, pigerne og døtrene måtte stå op under måltidet.

I nogle af rummene var man i færd med at lave en udstilling af udstoppede fugle kendt fra Møn. Også haven har haft Hans Hansens interesse, den indeholder mange forskellige eksotiske planter. Alt i alt var det et spændende besøg.

Møns Klint

Først da vi når 5 km før Møns Klint, bemærker vi en markant ændring i landskabet, hvad angår bakker, pludselig bliver der meget kuperet, og for første gang på turen må vi stå af cyklerne på grund af bakker, der nu er højere end viadukterne. Lige før vi når ud til klinten, er der overraskende et langt stykke, vi cykler nedad, det plejer man ikke at være ked af, men da vi ved, at klinten er det højeste punkt, så må det vel betyde, at vi igen skal cykle opad. Ganske rigtig det sidste stykke mørner os, så vi går straks ind på "*Hotel Store Klint*," hvor vi satser 53 kr. på en velfortjent kop kaffe og for mit vedkommende en wienerbasse, Hanne "*nøjes*" med en ostemad, vi må jo være rustet til den videre udfordring på klinten.

Møns Klint består af skivekridt, der er dannet af kalkslam, som igen består af kalkskaller af havets mikroskopiske dyr. Vi er omkring 75 mio. år tilbage i tiden, og det er ikke småting, der har samlet sig, ca. 100 meter er dette lag vokset til gennem de mange mio. år.

Jordskorpebevægelser har hævet skivekridtet i Østersøområdet så højt, at de første istiders gletschere for ca. 1 mio. år siden kunne nå det. Da sidste istid begyndte for ca. 20.000 år siden, pressedes flager af skivekridt og istidsjordlag op over hinanden.

Efter istiden har Østersøens bølger og strøm gnavet sig ind i Høje Møns bakke drag og dermed dannet den 7-8 km lange Møns Klint. Det er et af de få steder i Danmark, hvor skivekridtet når frem til overfladen. Mange forsteninger er fundet i kridtet, en lille geologisk udstilling kan ses ved Store Klint og en større udstilling på "*Møns Museum*" i Stege.

Først går vi op til Dronningestolen, der med sine 128 m over havet er klintens højeste punkt. Herfra skulle man i klart vejr kunne se til Sverige og til Rugen i Tyskland, men det gjaldt desværre ikke i dag.

I forhold til mine erindringer fra besøg mange år tidligere var udsigten herfra lidt skuffende. Der er sat mange afspærringer op efter en ulykke sidste forår, hvor et stykke af klinten skred ned og begravede en fransk turist. Specielt forårstiden med tøbrud er farlig for skred, hvor istidsjordlagene kan være meget opblødte, efter at frosten har udvidet sprækkerne i kridtet. Afspærringerne og den tiltagende bevoksning gør, at vi kun enkelte steder kan se lidt af klinten. Sommerspirspynten, der har været det flotteste udsigtspunkt, faldt jan. 1988 i havet. Efter igen at være kommet ned til "*Hotel Store Klint*," tager vi trappen ned til vandet, den er lang og krøllet med 494 trin ned. Stranden er meget smal, flere steder slår vandet op mod selve klinten, og slider dermed på fundamentet, så det er ikke så underligt, at der undertiden sker et skred.

Vi går en lille tur langs stranden, så langt vi kan uden at få våde fødder, herfra ser vi Møns Klint, som den virkelig ser ud med sit hvide kridt i solen, skærer den et storslået og smukt billede af Danmark. Men med den 100 meter stejle væg over os virker den også skræmmende. De 494 trin er på vejen op blevet til 495, men de føles som 995.

Selv Hanne har ikke lyst til at tælle efter, så vi venter spændt på *din* kontrol.

Klintereskoven, der strækker sig bag det meste af klinten, har flere fortidsminder. På toppen af Timmesø Bjerg findes rester af en tilflugtsborg, der menes at stamme fra 1000-tallet og er måske bygget af venderne, der i den periode havde erobret Høje Møn.

Skoven har et varieret fugle- og planteliv, idet den kalkholdige jord giver specielle betingelser for sjældne og fredede planter fx orkideer. Områdets og Møns højeste punkt er Aborrebjerg med 143 m, den ligger i den nordlige del af skoven, ikke langt fra Jydelejet hvor der er anlagt slalombakker, skihejs og løjper gennem skoven, men dem har vi ikke så megen fornøjelse af lige nu.

Godset "*Klintholm*," der er bygget i 1770, ligger med sin park i den vestlige del af skoven.

Liselund

Det er vores plan at nå til Stege for overnatning, men forinden vil vi køre omkring for at se lystslottet "*Liselund*" på den nordligste del af klinten. Og det er virkelig et charmerende syn der møder os, slottet er ikke særlig stort, men utrolig romantisk placeret med sit stråtag og sit slanke tagspir i en stor og meget velholdt park med eksotiske vækster og en vrimmel af dyr og fugle i og omkring søen, der ligger midt i parken. Desværre kommer vi for sent til, at komme ind på slottet, men vinduerne er ikke meget højere, end at vi godt kan få lidt udbytte af en gratis kigger. Udover slottet er der andre bygninger "*Det Kinesiske Lysthus*," "*Norskehuset*" og "*Schweizerhytten*." Desuden har der været kapel, bondehytter og hvor mærkeligt det end lyder en bygget ruin, sådan står der i hvert fald i beretningerne, men disse ting er siden skredet i havet.

"*Liselund*" blev skabt af slægten De Bosch De La Calmette i 1790 året efter starten på den franske revolution og stod færdig i 1792. Familien var fordrevet fra Frankrig på grund af deres reformerte tro, og det var en periode, hvor det var en stor lykke for den rige del af franskmændene, hvis de fik muligheden for at forlade landet og dermed undgå guillotinen, eller "*hovedafbryderen*" som den blev kaldt. Det var den samme familie, der ejede den tidligere omtalte "*Marienburg*." Hundrede år senere i 1887 byggede baronesse Oluffa Krabbe og baron Fritz Rosenkranz "*Liselund Ny Slot*" i den modsatte ende af parken. Lige så flot og harmonisk placeret men stilen er anderledes, arkitektonisk minder den mere om "*Marienburg*."

Dette slot fungerer i dag som hotel.

Men nu er Hanne forsvundet, ærgerligt jeg kunne jo godt få brug for hende igen, ja, og så har hun pengene, for hun har fundet ud af, at det er den sikreste opbevaring, og beklageligvis er der sket ting og sager, så jeg ikke kan protestere herover, men det gør jeg nu alligevel med visse mellemrum for ligesom at holde selvtilliden up-to-date. En ekstra tur rundt om det ny slot og så får jeg øje på hende.

Åh nej, hun er simpelthen vadet ind på det fine slot i cykelshorts og kondisko. Omkring hende går fine folk i deres stiveste puds, de har alle en "*blomsterpind*" i nakken.

En lakaj står et par trin oppe på trappen med hånden nonchalant hvilende på det polerede egetræsgelænder og et blik, der diskret strejfer guldaldermaleriet på væggen. Fra sin ophøjede position kan han rigtig se ned på den formastelige opkomling, der har fundet sig værdig til at sætte sine kondisko på de ægte tæpper. Jeg lister nærmere, det kunne jo være rart nok at høre samtalens forløb, - - - men jeg kender i hvert fald ikke damen.

"Hvad koster det at overnatte her?"

"890 kr."

"Det er så med morgenmad?"

"Nej, da."

"Det var noget dyrt."

"Man får, hvad man betaler for, det er jo billigere at bo på campingpladsen i Stege."

"Hvad koster så morgenmaden?"

"70 kr. pr. kuvert:"

"Kan vi også spise her?"

"Ja, men jeg bestemmer menuen."

"Hvad koster menuen?"

"305 kr. pr. kuvert:"

Så sker katastrofen:

"Hvad mener du, Frede?"

Mit inkognito er ophævet, lynhurtig kører kuglerammen:

$900 + 2 \times 70 + 2 \times 305 + 1 \text{ måske } 2 \times \text{vin} + \text{kaffe} + \text{gad vist hvad mere} = \text{åh nej!}$

Hurtigt går det op for mig at de sparede penge til frokostens dårlige oplevelse med den svedne toast, ikke rækker langt i baronernes verden.

"Ja-e, jo-e, se-e, det-eeeeee - - - " - min taletid er opbrugt.

"Jamen det synes jeg også, nu sparede vi jo også til dels frokosten."

Der er ingen vej tilbage, også mine kondisko følger lakajen op ad de tæppebelagte trapper for at vise os vej til det værelse, der kan lejes for den favorable pris. To etager op mens vi stjålent kigger ind i de gemakker, vi passerer undervejs. Værelsernes eventyrlige navne er også romantiske. Lettet over at han gik forbi "Klodshans," men desværre også forbi "Hvad fatter gør, er altid det rigtige," han stopper ved selveste "H.C. Andersen." Værelset er udmærket ikke overdådig, nærmest lidt "nøgen," men en himmelseng er der selvfølgelig.

For øvrigt er manden ganske flink, han er overhovedet ikke lakaj, men viser sig at være forpagteren af etablissementet. Han fortæller, at himmelsengen er 200 år gammel, og han købte den, da der var auktion på "Ålholm Slot," og så kan vi jo fortælle, at der var vi for et par dage siden. Cyklerne får vi lov at stille ind i deres redskabsskur, de skæmmer også lidt ved siden af Mercedes, B.M.V. og Rolls-Royce.

Slottet har 14 værelser, det til trods havde "H.C. Andersen" nr. 224. På slottet holdes der ofte celebre selskaber. Har man lyst og råd, kan man leje hele slottet et døgn for 9.900 kr.

Dagens strabadser har været lidt hårdere end de foregående dage, så vi glæder os til det varme bad. Dernæst tager vi det pæneste og reneste tøj frem af cykeltaskerne, for Hanne er der ikke så mange problemer, for hvad klæder ikke en rose. Det er sværere for mit vedkommende, det bliver til en nogenlunde ren skjorte, et par cowboybukser knap så rene og et par snøresko, hvor i hvert fald det ene snørebånd er intakt. Måske ikke lige tøj der giver anledning til at forveksle mig med en baron, men til gengæld får hovedet dobbeltration af barbersprit.

Duftende som en matasbutik følger jeg Hanne ned til det fine selskab. Dinnerrummet er som alt andet smagfuldt indrettet og møbleret, franske glasdøre, plankegulve, stukloft, kakkelovn, empiremøbler, prismelysekroner, harmoniske gardiner, antikke spejle og lysestager, flygel, gamle kobberstik på væggen og smagfulde friske blomster. Der er kun 5 borde i dinnerrummet, de levende lys er tændte, belevent bliver vi vist til det bord, der netop er reserveret for os. Da vi er de først ankomne, vækker jeg ikke den mindste skandale.

Dagens menukort bliver afleveret:

Fredag 20/6. 97

Liselund Slot

MENU!

STEGT KNURHANE I SAFRANSAUCE

PORRE & MUSLINGER.

◇◇◇//◇◇◇

HELSTEGT OXEHØJREB M / NYE KARTOFLER

DAGENS GARNITURE

SAUCE CHASSEUR.

◇◇◇//◇◇◇

PANDEKAGER M/RØRT VANILLEIS.

KR. 305.-

Et arsenal af fine glas står linet op bagved det fornemme porcelæn, så det forventes jo nok også, at de skal bruges. Et fint vinkort bliver stukket os i hånden og for at vinde lidt tid til det rigtige valg af rødvinen, bestiller jeg to glas hvidvin til forretten, det må da passe fint til et stykke fjerkræs. Men av min bare - - - åh nej, undskyld *s-p-r-o-g-e-t*, vi er jo blandt adelsfolk. Som født på landet før krigen, den 2. altså, af jævne folk troede jeg i min naivitet, at en knurhane var en eller anden form for en hane, som i adelskredse havde fået tildelt det fornemt klingende navn knurhane. Men nej, sådan er det ikke, forklarer Hanne mig senere, hun er nemlig ud af en meget fiskekyndig familie, det de ikke ved om fisk er ikke værd at vide, så Hanne ved udmærket godt, at en knurhane er en bundfisk, der ligner en mellemting mellem en ulk og en torsk.

Da "*hanen*" kommer på bordet, kan jeg godt se at det er en fisk. Retten var særdeles lækker, fisken smagte skønt sammen med porrer og safransaucen. Jeg be'r til, at ikke andre har lagt mærke til min uvidenhed, pinlig når man bevæger sig i disse kredse.

Efterhånden er alle 5 borde besat med 2 ved hver, det er alle unge par som os, der ser ud til at være ude og hygge sig. - - Nå ja, så måske en anelse yngre.

Værten vimser hele tiden rundt og servicerer med små friske bemærkninger hist og pist.

På listen over rødvin står valget nu mellem husets vin til 150 kr. og en Mouton Rothschild til 1500 kr., længe sidder jeg og vakler, men så vælger jeg "*Mout - - nej, husets.*"

Værten spørger til vores cykeltur, så vi får den obligatoriske snak, om nogle af de oplevelser vi har haft og om Ringkøbing. Han kan nu nok alligevel se, at der er lidt stil over os, det beroliger mig lidt, vi har da også tidligere været fine steder som fx Fjordgården og Medi.

Oxehøjrebet kommer ind som en tallerkenret, selvfølgelig på varme tallerkner. Kødet er skåret ud i fine tynde skiver lige efter bogen, og stegt efter Hannes menig lige tilpas, efter min mening lidt for lidt, men alligevel meget lækkert. Garnituren er fint arrangeret på tallerknen med minimajs, bønner, tomat og brøndkarse, kartofler og sauce serveres for sig.

Rødvinen smager udmærket, men Rothschild havde måske nok alligevel været lidt bedre.

Retten som helhed var meget velmagende og delikat.

Tidligere har værten været købmand på Bellahøj, men var blevet træt af ræset. Ham og hans kone havde forpagtet stedet her for 15 år, de var ikke interesseret i at købe. Før de kom her, havde der gennem nogle år været feriekoloni på stedet.

Sulten er ikke, hvad den har været, men pandekage og is det er nu altid godt. Der bliver serveret små eksotiske litchi frugter til, det er dem vi kalder kærlighedsfrugter, så alting er nøje planlagt. Til desserten kom vores vært og skænkede os en mandellikør, som en hilsen

han syntes, vi fortjente som gamle kollegaer. Samtidig spurgte han stille og diskret, om vi efter middagen kunne tænke os en kop kaffe i salonen? Jo tak, det kunne vi da virkelig godt. Flinker mand. Lidt efter lister vi og de fleste af de andre par ind i salonen, hvor der står kaffe på termokander, selv kommer værten med en kæmpeæske chokolade og byder et stykke, de ser mægti' go'e ud, men selv om han er tidligere købmand, synes jeg, det er lige fræk nok at tage flere stykker, så jeg nøjes med 'en, det kunne jo også være, at han kom igen med æsken. Det gjorde han desværre ikke, men da vi var de sidste, der gik, og et af parrene havde ladet et stykke stå på tallerknen, ja, så fik jeg alligevel to stykker.

Mens vi sad ved kaffen, kiggede vi i et par fremlagte bøger, der omhandlede stedets historie, så jeg fik brug for min altid medbragte blok. Efter en meget oplevelsesrig og romantisk dag går vi til ro i himmelsengen, romantikken stopper ikke her, - - - men det gør referatet.

Friske og udhvilede møder vi op til morgenkaffen nå nej, morgenbuffeten, her er der heller ikke noget at pege fingre af. Alt brødet er super godt og hjemmebagt, æggene tilpas kogte, pålæg, marmelade og honning er sirligt arrangeret og juicen er rigtig god selvfølgelig ikke en discountvare. Nu føler vi os ligesom hjemme på slottet, er igen mødt op i cykelshorts.

Et af de andre fine par spørger interesseret til vores cykeltur, de virker faktisk, som de godt kunne tænke sig en sådan ferie, men manglede modet. Måske kunne man ha' lavet en god byttehandel 2 cykler for 1 Mercedes, nå nej, vi har jo Audien.

Vores luksusophold er ved at være slut, ved afregningen finder vi ud af, at selv om det var en almindelig telefon, vi havde på værelset, så var brugen af den også luksus. Værten hilser pænt af, giver hånd og siger: *"Det har været en majet stor fornøjelse at hilse på jer."*

I min hukommelse dukker Hannah Bjarnhofs *"fødselsdagen"* frem, men hilsenen virker helt oprigtig, hvad vi også tror den er, så vi siger *"tak i lige måde"* og føler, at vi har haft en virkelig god oplevelse lige bortset fra udgiften, men *"man får, hvad man betaler for."*

Så står vi her igen på vej ned på jorden med cykeltasker og andet udstyr inde i redskabsskuret for at låse cyklerne op, nøglerne passede alligevel ikke i den flotte Mercedes.

Vejret har ændret lidt karakter, vinden er heldigvis stadig i øst, men der er helt overskyet og det fugter en anelse, men ikke mer end at vi klarer os med en ekstra bluse.

Det går nedad, så vi kommer hurtigt frem, vi ser et skilt og tænker, har vi været her før *"Pomlerende?"* Nå nej, det var *"Pomlenakke"* på Falsters østkyst, ejendommeligt med de navne, jeg har efterfølgende ikke kunnet finde ud af, hvad *"Pomle"* betyder.

Vi cykler gennem Borre, hvor kirken i deres kirkeblad appellerer til gårdejere og haveejere om at aflevere store marksten til forskønnelse af indgangspartiet, så også damer med højhælede sko let og sikkert kan komme ind i kirken.

Så når vi til Elmelunde, hvor kirken hører med i den tidligere omtalte billedbibel, og det er et virkeligt smukt arbejde. Kirken ligger højt og har fra gammel tid tjent som sømærke, den er Møns ældste kirke bygget ca. år 1100 af forskellige materialer også kridtsten. Flot hvidkalket står den med rødt tegltag. På kirkegården ligger en kæmpehøj, som vi ser så mange steder.

Pollerup Saftstation

Vi passerer Råbylille og Pollerup. Nostalgien dukker op på et af de ældre spor.

Min mor var i sine unge dage på Askov Højskole, nærmere betegnet i 1920 husker jeg, fordi de overværede det historiske ridt 10. juli 1920, hvor Christian X på sin hvide hest red over den nye grænse ved Kruså. Min mor havde en veninde fra Askov, som hun til sin død brevvekslede med. Veninden hed Karen og var fra Møn nærmere betegnet Råbylille, eller i hvert fald boede hun der som voksen.

I 1960 var mine forældre til en lille fest i København, som jeg var temmelig involveret i.

Jeg havde lovet dem en tur, og min mor ønskede så brændende at besøge sin gamle veninde på Møn. I en lejet folkevogn tager vi 6 personer af sted en søndag morgen med kurs mod Møn. Efter et ophold i Vordingborg for at se "*Gåsetårnet*" går det mod Møn og Råbylille. Min mor, der havde besøgt sin veninde nogle år tidligere, var ikke i tvivl om vejen, for når vi kom til Pollerup, skulle vi blot dreje fra ved "*Pollerup Saftstation*," og så mente hun, at hun helt var på hjemmebane. Imidlertid fik vi problemer, godt nok fandt vi Pollerup, men efter at have cirklet nogle gange stadig ingen saftstation. Vi møder en mand, og spørger ham om vej til "*Pollerup Saftstation*," sen skal jeg glemme det forbavsede ansigt, manden satte op, "*Pollerup Saftstation, den er nedlagt for 20 år siden.*"

Latteren kendte ingen grænser, og til sin død blev mor jævnlige chikaneret med denne episode. Serverede hun hjemmelavet saft, blev der sagt, "*det er vel Pollerup saft*," og var vi ude at køre, og der var problemer med at finde den rette vej, "*så kører vi bare over Pollerup.*" Vi fandt Karen Hansen og hendes mand på deres gård i Råbylille, og det blev en rigtig god dag, specielt for min mor, og det var jo også meningen. Så derfor forstår du jo nok, at jeg ikke kan køre forbi Pollerup, uden at denne vigtige oplevelse skal med.

Kelby Kirke

Tilbage til nutiden. Kun 2 km længere fremme og det er altså i dag mod vest, kommer vi til Keldby eller Keldbymagle, som der nogle steder står.

Keldby Kirke er den tredje i Møns billedbibel, næsten alle tilgængelige flader i kirken er dækket af kalkmalerier, det er overvældende og meget smukt. Mange steder genkender vi Elmelunde-mesterens tegninger og motiver, han har bestemt brugt genbrugsprincippet, hvad vi heller ikke vil bebrejde ham. Kirken er bygget i 1200-tallet af røde munkesten og med tegltag. Fra vejen er der udsigt over Stege Nor, men denne gang fra nordsiden. Skilte viser til Ulvshale og Nyord. Ulvshale er en halvø, der strækker sig mod NV og forbundet med øen Nyord over Bøgestrøm med en bro. Tilsammen er de med til at danne Stege Bugt. En del af området er fuglereservat, derfor er kørende trafik nogle steder forbudt.

Stege

Byen blev købstad i 1268 i dag har den 4000 indbyggere. Idet vi cykler ind i byen, passerer vi en voldgrav, den er en del af et voldanlæg fra 1430, umiddelbart efter cykler vi igennem byens vartegn, "*Mølleporten*" som er fra ca. år 1500.

På den anden side af "*Mølleporten*" ligger "*Møns Museum*" et egnsmuseum, der har til huse i Empiregården. Her vises træk fra livet blandt bønder, byfolk og søfolk. Bl.a. er der en stor samling af bibler, hvoraf Frederik II's bibel fra 1589 er et klenodie. Man har også en stor geologisk samling, der er beregnet til studiebrug.

Den fine regn, der var i morges, har taget lidt til, så vi vælger fortsat indendørsaktiviteter. Nu tror jeg vi vil tage en kirke. Stege Kirke er bygget af røde sten og rødt tegl i 1400-tallet, mens en tidligere på samme sted var fra 1200-tallet. Inde i kirken sidder organisten og øver, faktisk tror jeg han komponerer, for han spiller kun få strofer af gangen og tegner flittigt ned på et nodepapir. Også her er der kalkmalerier, men ikke i samme kvantiteter.

Tæt ved ligger "*Foghs friske fødevarer*," ham kender jeg lidt fra mit tidligere liv, men han kender sikkert ikke mig, han var og er en af de store. I dag har han 6 større forretninger, og i tilgift er han formand for "*Dansk arbejdsgiverforening*," hvor han efterfulgte Niels Laurits Thygesen fra Ikast på formandsposten. Det er lørdag og lige før lukketid, så vi går ind og køber et par vand, frikadeller, tomater, bananer og rugbrød.

Så cykler vi ned til havnen for at nyde en "*nedtrappingsfrokost*." Det blev nu ikke den store nydelse, regnen er taget til, og det blæser koldt her på havnen, alting ser pludselig så mistrøstigt ud. Hurtigt konsumerer vi det indkøbte stående ved cyklerne.

Der er ingen vej udenom frem med regntøjet, som vi naturligvis har med, hættten over hovedet, og så går det igen vestpå. Over slusen ved indsejlingen fra Stege Bugt til indfjorden Stege Nor og vi er i den sydlige bydel, der hedder Lendemarke. Forbi Rødkilde Højskole på vej mod bunden af Stege Nor, hvor vi fanger den vej ved Bissinge, vi cyklede på udturen. Men vi overvejer ikke, om vi igen skal købe 1 toast og 1 burger hos "*den lille købmand.*" Det havde været vores mening at køre en nordligere vej over Koster, hvor halvøen Koster Land også er med til at tegne Stege Bugt. Det er her, vi har Dronning Alexandrines Bro til Sjælland. Men den tiltagende regn ændrer vore planer, så vi tramper rask af sted mod vest heldigvis med vind og regn i ryggen.

Vi er pakket godt ind i regntøj, men da det ikke er koldt, bliver vi faktisk våde af sved under regntøjet, og det er ikke spor behageligt.

Undervejs har vi også diskuteret, hvilken vej vi skulle vælge, når vi nåede Bogø. Jeg var stemt for, at vi skulle cykle ud til Farøbroen og derfra til Falster.

Årsagen var, at "*Den Gamle Chokoladefabrik på Bogø*" har et chokolademuseum, der for nylig er flyttet ud til Farøbroerne. Mit ønskes bevæggrund behøver jeg næppe at nævne.

Nu står vi på færgen på Bogø. Her taler vi med en dame, der også skal med færgen, hun sætter elegant diskussionen på plads, idet hun ved, at det ikke er tilladt at cykle på Farøbroerne. Ganske vist er det muligt at komme med en rutebil, der har holdeplads tæt ved museet, men i weekenden kører der meget få rutebiler, så vi har kun et at gøre, tage færgen tilbage til Stubbekøbing.

Endnu engang slipper vi 32 kr., og ½ time senere står vi i Stubbekøbing, der ikke ser nær så venlig ud, som sidst vi var her. Uopholdelig springer vi på cyklerne og af sted mod Nørre Alslev. Kort forinden ved Gundslev cykler vi over motorvejen eller "*Fugleflugtslinjen,*" den der snød mig for et stykke chokolade.

I Nørre Alslev finder vi hurtigt kirken, så kan vi forhåbentlig komme i tørvejr for en stund, men nej, det tillader Vor Herre os ikke, den er låst, som de fleste kirker er, når du er udenfor hverdagene og kirketid, og her sidder vinduerne for højt. Kirken er kalket lyserød, vi enes om, at det egentlig er ganske sødt, men hvidkalket eller røde sten er trods alt pænere.

Også her har Elmelunde-mesteren sat sin autograf, men dem har vi jo også set så mange af.

Vi fortsætter mod Øster Kippinge, selv om vi havde haft en lille afstikker nordpå i tankerne, til Orehoved ved den gamle "*Storstrømsbro*" der blev bygget i 1937. "*Storstrømsbroen*" går ikke til Sjælland, som de fleste tror men til Masnedø. Vi fortsætter, regnen siler ned.

Før vi aner det, er vi ved Guldborg Sund. Broen er oppe, tre sejlbåde passerer, og vi vinker til dem gennem strålerregnen. Godt våde holder vi øje med "*kaffemuligheder,*" i en by som Guldborg må der da være et kaffested, selv om det er lørdag eftermiddag, men nej, så vi fortsætter gennem Soesmarke mod Sakskøbing i fuld fart uden at lægge mærke til ret meget, ikke engang kirker stopper vi op ved, for nu vil vi i husly.

Sakskøbing

Efter ½ time er vi i Sakskøbing, hurtigt finder vi "*Hotel Saxkjøbing.*" Denne gang er der ikke noget med at sende Hanne ind først, nej vi styrtet begge dyngvåde ind og finder frem til en fortravlet servitrice, der heldigvis siger, at de har plads. Det ville heller ikke ha' været klogt af hende at sige nej, vi havde mord i øjnene. At værelset koster 540 kr. med morgenmad, er denne gang mindre interessant. Vi beder hende gøre en kande kaffe klar, mens vi får slæbt vores cykeltasker i tørvejr, de ligner nu mere vadsække.

Men nu opstod der et nyt problem, som vi slet ikke havde forudset, - cykeltaskerne var ikke vandtætte. Alt bliver pakket ud, det yderste er meget vådt, det gælder også bøger og mine notater, det inderste er nogenlunde tørt. Efter et tiltrængt varmt bad fik vi igen vores normale

legemstemperatur. Vi tager det mest tørre tøj på, Hanne går ned og henter den stærkt tiltrængte kaffe, og vi diskuterer videre. Havde vi anet, taskerne ikke var vandtætte, havde vi selvfølgelig brugt plastposer.

Der er ingen varme i radiatorerne, så der kan vi ikke tørre noget, men hov - - der er en hårtørrer, så den må i arbejde, og det kommer den.

I mellemtiden er det stort set blevet tørvej, så vi beslutter at gå en lille bytur, for ærlig talt så vi ikke meget, da vi kom. Det bliver en meget sparsom tur, vi ser havnen ved Saksøbing Fjord og statuen på Torvet med Eickhoffs "*Roepiger*."

Gaderne er som blæst for mennesker, ikke den mindste diskussion kan vi komme i.

Hurtigt er vi tilbage på hotellet, her kan vi næsten ikke komme ind i entreen for gæster, der i deres stiveste puds pludrer løs med en velkomstdrink i hånden. Vi får os listet forbi uden desværre at få en velkomstdrink stukket i hånden. Op og skifte tøjet i "*tørretumbleren*."

Derefter ned i restauranten, hvor vi finder et ledigt bord, der er 8 borde, de er ledige alle sammen. Efter et kvarter har vi ikke set en levende sjæl, så jeg lister ud i køkkenet, her står alt på den anden ende, men jeg får da fat på en dame, der kommer, nej løber ind til vort bord.

Hun beklager, de er så frustrerede, hvad hun for øvrigt ikke havde behov at nævne, det kunne enhver se. De havde to selskaber i huset, og en af deres faste medhjælpere var blevet syg.

Inden vi når at få kigget på menukortet, som hun har med, anbefaler hun en steak med gymse og bedyrer samtidig, at det kun var, fordi vi boede på hotellet, at vi kunne få mad, for de kunne slet ikke magte det. Jeg foreslog, at når de havde så travlt, så kunne vi da godt "*nøjes*" med den samme menu som selskabet, det gjorde ikke noget, at det trak ud, vi havde god tid.

Jeg sagde ikke noget om, at vi ind imellem bare kunne gå op og skifte tøj i "*tørretumbleren*."

Damen syntes desværre ikke, det med festmenuen var en god ide, så af bar taknemmelighed over at vi overhovedet kunne få mad, sagde vi ja tak til omtalte steak. Det varer ikke lang tid, så får vi vores steak og en valpolicella rødvin. Steaken gav vi betegnelsen "*et lille stykke under næsten rimelig*," retten bar meget tydelig præg af personalets frustrationer. Efter middagen får vi igen en kande kaffe, som vi tager med op på værelset, så kan vi holde øje med vort våde tøj og hårtørreren samt få os et spil yatzy, inden vi tørre og nogenlunde tilfredse slumrer ind.

Morgenmaden er i orden og tøjet så godt som tørt. Ved afregningen er det en herre der klarer tingene, han redder lidt af hotellets ære ved at være flink og siger, at de havde da en tørretumbler, vi kunne ha' lånt til vort tøj. Trods tjenerens venlighed er vi dog enige om, at "*Hotel Saksøbing*" er det mindst tiltalende hotel på turen, selv om den er "*Kgl. Privl. i år 1835*," men vi er jo heller ikke kongelige. Vi følte os meget tilovers, de havde slet ikke tid til os. Alligevel betalte vi fuld pris, og det selv om solen ikke skinnede.

Også i Saksøbing er byens vartegn et vandtårn, den rager op med et muntert, kæmpemæssigt og sommerglad påmalet ansigt, der liver lidt op på byens ikke alt for venlige modtagelse.

Retfærdigvis skal siges, at vejret i vores bedømmelse nok har spillet en vis rolle. Men nu er vejret blevet bedre, overskyet men tørt. For en sikkerheds skyld er alt vort tøj og papirer nu pakket ind i plastposer.

Våbensted

Kun et par km mod vest kommer vi til Våbensted. Den rødkalkede kirke ligger lige op ad vejen, så naturligvis parkerer vi cyklerne og kigger på. Det er søndag, men udenfor kirketid så kirken er selvfølgelig låst. Vi får en cykelsnak med en mand, der taler herlig "*sjælaannsk*," han kommer fra Vordingborg og er nede med en buket til familiegravstedet. Da han kørte hjemmefra i morges, var det regnvej, men nu glæder vi os alle tre over det fine vejr.

Hanne og mig sender en stille bøn af sted, selv om det er udenfor kirken, kan han vel godt høre os, nu han har låst døren. Blomstermanden fylder en vase med vand, og vi bemærker et lille skilt ved vandhanen:

*Der er ved vandhanen stillet kirkegårdsvaser til rådighed.
Syltetøjsglas er derfor ikke acceptabelt på Våbensted Kirkegård.
Menighedsrådet.*

Denne viden rigere samt "farvelogtakforsnak" til blomstermanden hjuler vi videre mod Maribo fortsat med vinden i ryggen.

Maribo

Maribosøerne ser vi nu fra nordsiden, de var lidt flottere set fra syd, men måske er det fordi, Vor Herre igen så småt er ved at få tårer i øjnene.

Maribo har ca. 6.000 indbyggere, den fik købstadsrettigheder i 1416. Første stop i Maribo er "Museum Maribo," der har til huse i en meget flot bygning på Torvet, samtidig er det også "Lolland-Falsters Stiftsmuseum" og "Storstrøms Kunstmuseum." Først ser vi til højre for indgangen en stor samling kirkelige effekter. Krucifikser, der alle har været ophængt i kirker, de ældste danske krucifikser stammer fra 1000-tallet. Døbefonde og vievandskar der i den katolske tid stod ved indgangen med indviet vand, hvori menigheden dypede fingrene som tegn på renselse. Røgelseskar hvor der over gløder blev forbrændt røgelse, og når præsten svingede karret, spredtes duften i kirken, også en skik fra den katolske kirke. Alle effekterne er indsamlede ved restaureringer af kirker i stiftet, ganske mange af dem i nogle af de kirker vi har besøgt. En stor udstilling af folkekunst og bondemøbler fra 17-1800-tallet findes ovenpå.

En spændende udstilling der forsøger at vise stilforskellen på Lolland og Falster.

Manglebrætter og andre kærestegaver. En lille sjov ting vi faldt over, var en trebenet stol, måske ikke så meget stolen som forklaringen, nemlig, at den stod bedre på de ujævne lergulve, og det var jo et praktisk synspunkt.

Der var også en udstilling med effekter fra perioden med de polske roepiger, som jeg tidligere har omtalt, samt en billedserie med tilhørende tekst der fortalte en del om deres lidet misundelsesværdige job.

Der var udstilling af broderier, lertøj, legetøj, noget om lavsvæsenet der var fortløberen af de gamle gilder. Deres mission var at skabe monopol, de fleste håndværk var dengang forbudt udenfor købstæderne, men i 1857 da næringsloven kom, ændredes tingene. Et sted så vi en gammel bagerkringle med krone, af dem der hang udenfor bagerbutikken i ældre tid, den fængede specielt, fordi vi har en noget lignende derhjemme. Kringlen har en morsom historie. Under tyrkernes belejring af Wien i 1683 blev bagerne udråbt som de tapreste, derfor gav paven bagerne lov til at bruge kronen i deres varemærke, som jo er kringlen.

På kunstens område var der fine navne at beskue Ring, Heerup, Krøyer, Ancher, Carl-Henning Pedersen og mange flere. Besøget i det fine hus var meget positiv.

Da vi er på vej ud, spørger vi om, hvor statuen af byens berømte søn står?

Den flinke dame forklarer os vejen på bedste vis, og da vi er ovre den obligatoriske cykelsnak, siger vi pænt tak for et interessant besøg og begiver os igen ud under himlen, hvor Vor Herre stadig har tårer i øjnene. Og nu får du så historien om byens berømte søn, denne gang er jeg lidt doven, så jeg snupper ham lige fra min Pc'er, hvor jeg under "Mine Tidsbilleder" har sammensyet hans historie.

1898-1944 **Kaj Munk** dansk præst og forfatter født 13. jan. 1898 i Maribo af Mathilde og garvermester Carl Emanuel Pedersen. Året efter døde faren og i 1903 døde moren, så i en alder af 5 år blev Kaj forældreløs. I 1905 kom han i pleje hos morens

kusine og hendes mand Marie og Peter Munk i Opager. Først da han blev adopteret i 1916 fik Kaj Harald Leininger Petersen navnet Munk. Kaj kom til at holde meget af sine "nye" forældre, der hørte til indre mission. Efter Maribo Realskole og Nykøbing Falster Latinskole læste han på Københavns Universitet, hvor han boede på Regensen. Han tog teologisk embedseksamen i 1924. Samme år fik han embede i Vedersø, hvor han virkede til sin død. Kaj Munk var en afholdt præst, der trivedes godt blandt dem fra "Vejse." I 1929 blev han gift med Lise Jørgensen, parret fik fem børn. Kaj Munk priste naturen og holdt meget af at gå på jagt. Han var en ivrig debattør i alt, hvad der rørte sig, og for ham var det en selvfølge og helt nødvendigt at være en aktiv deltager i de politiske holdninger. Han var fascineret af nazismens og fascismens kolossale fremmarch i 1930-erne, beundrede stærke mænd og gik klart ind for deres tankegang, for markant var han altid i sine holdninger. Men efterhånden som han så udviklingen i Tyskland og Italien, vendte han 180° og blev en lige så markant modstander i såvel skrift som tale. Hans skuffelse over Danmarks politiske holdning ved besættelsen 9. april 1940 var enorm. Under besættelsen skrev og talte han åbent imod besættelsesmagten. Alle, og ikke mindst ham selv, var klar over faren, men trods flere advarsler og tilbud om at blive sendt til Sverige afslog han hver gang. Den 4. jan. 1944 om aftenen hentede fire tyskere Kaj Munk i Vedersø Præstegård, de kørte ham til Hørbylunde Bakker, hvor de likviderede ham. Han ligger begravet ved kirkens gavlv på Vedersø Kirkegård. I mindet står Kaj Munk for os som en martyr, og det var vel også netop det, han ønskede. Og som forfatter husker vi ham. Han debuterede i 1920 med "Operationen." I 1923 skrev han "En idealist," den blev hans gennembrud og opførtes på Det kgl. Teater med premiere 8. feb. 1928. Ifølge anmelderne blev det en dundrende fiasko grundet en uheldig iscenesættelse og forkert beskæring og det trods publikums varme bifald. "Ordet" blev skrevet i 1925, efter en personlig oplevelse Kaj Munk havde med Marie Sand, der som ung mor døde i barselsengen samme år og ligger begravet i det sydvestlige hjørne på Vedersø Kirkegård. "Ordet" er et religiøst skuespil om modsætningerne mellem grundtvigianismen og indre mission, det opførtes første gang i 1932. Men det blev Carl Th. Dreyers filmatisering fra 1954, der udødeliggjorde stykket. Her ser vi den sindssyge Johannes, der har fået sine lidelser ved at læse Søren Kierkegaard. "Cant" havde premiere i 1931 og "Egelykke" i 1938. I 1942 skrev han "Niels Ebbesen," et historisk dækbillede af Danmark under besættelsestiden, stykket blev beslaglagt af regeringen 9. april 1942. Det kgl. Teater opførte stykket 3. dec. 1945. Kaj Munk fik i 1943 forbud mod at skrive, men en epilog til Det kgl. Teaters mindefest for digteren Johannes Ewald blev så skrevet i Holger Gabrielsens navn. Litteraturkritikere kalder "Før Cannae," en lille enakter på kun 23 sider skrevet i 1943, for Kaj Munks dramatiske højdepunkt. Kaj Munks store forfattervirksomhed gjorde ham til en holden mand. Så efter de første fattige år i Vedersø var han en hyppig gæst hos de, der af en eller anden grund havde det økonomisk svært, så cyklede han ud til dem "med Jesus på bagagebæreren," og de snakkede om løst og fast over en kop kaffe, og når Kaj Munk var gået, lå der undertiden 10- 20 -50 eller måske 100 kr. under tallerkenen, en menneskelig side han var meget beundret og respekteret for. Sept. 1942 udgav han sine erindringer: "Foråret så sagte kommer," som han selv siger "Så sagte, ja. Men kommer." Her fortæller han om bedsteforældrene, hvor

specielt bedstemoderen fik stor betydning for ham, om forældrene der døde, om plejeforældrene som Kaj kom til som femårig. Om sin barndom, ungdom, studietid og embedet i Vedersø.

I alt skrev Kaj Munk 30 skuespil, hvoraf de fleste handler om store kendte mænd. Udover skuespillene skrev han essays, noveller og var tilmed en yderst aktiv journalist. Han skrev også en børnebilledbog, hvor han i 52 vers fortæller hele Danmarks historie. Til hans alsidighed hører også poesi, men det overrasker dog de fleste, at det er ham, der har lagt ord til: *“Sæt grammofonen i stå, min ven - - - Ja! Så sødt som i gamle dage.”*

Også rigtig mange bøger er der skrevet om Kaj Munk. I 1944 stiftedes Kaj Munks Mindefond, der årligt uddeler en pris. Mange steder mindes Kaj Munk med mindsten, mindeplader og buste. I Aalborg åbnes et forskningscenter omkring år 2001 for digterpræsten.

Vedersø Præstegaard, der specielt efter Lise Munks død, er stærk på vej til forfald, står stadig som et uløst problem. Straks efter Kaj Munks død indsamlede en *“Kreds af Venner og Beundrere”* 120.000 kr., en enorm sum dengang, til at købe præstegården og indrette den som et varigt minde om Kaj Munk. Beløbet blev 8. april 1945 deponeret i Ribe Stifts kasse og i 1948 overført til Lise Munks sagfører i København, Torben Holm. Siden har pengene ikke været at finde. I 2002 er man, dvs. kirkeministeriet, arvinger, Ringkjøbing Amt og Kommune og Kaj Munks Mindefond, enedes om at præstegården skal sættes i stand, og arvingerne får lov at holde gratis ferie i præstegården. Men sidste ord i denne sag er endnu ikke sagt. (Se en større biografi - Kaj Munk - hvordan var han egentlig?)

Maribo Domkirke

Det var dronning Margrete I, der ønskede at grundlægge et kloster på Lolland-Falster. Vi er i unionens tid, hvor Birgitta i Sverige var blevet helgen, og man havde indstiftet birgittinerkloster i Vadstena. Det blev modellen, og i 1408 skænkede dronningen borgen Grimstrup, der blev omdannet til kloster og indstiftedes i 1416 af munke udsendt fra Vadstena. Fire år før indstiftelsen døde dronning Margrete af pest på sit kongeskib udfor Lille Okseø i Flensborg Fjord. Paven gav tilladelse til, at klostret måtte udstede aflad, så adel og borgere kappedes om at skænke rige gaver til klostret. Det var i hekseforfølgelsesernes tid, man troede dommedag var forestående, og der gik rygter om, at der var lukket for tilgang til paradiset grundet pladmangel. På denne baggrund gav høj og lav deres værdier til kirken, så på et tidspunkt ejede klostret flere herregårde, over 400 bøndergårde og egen havn.

Maribo by er vokset op omkring klostret, og da byens sognekirke brændte i 1596, henvistes borgerne til klosterkirken. I 1803 blev klosterkirken domkirke for det nyoprettede Lolland-Falster stift. Udvendig virker den 60 m lange gotiske kirke uharmonisk med et alt for lille tårn til den kæmpemæssige bygning, tårnet blev bygget i 1909 og menes at være påvirket fra Mariager kirke, der også er en birgittinerkirke.

Inde i kirken får vi os en god snak med en meget skægget mand, han fortæller forskellige interessante træk fra kirken, og har selv en ide om en ombygning ved koret. Når vi hører det fortalt, kan vi godt se, området ved koret kunne laves fikser. Vores beklædning afslører, at vi kører på cykel, så vi får den sædvanlige cykelturssnak. Manden hedder Hans Jørgen Østergaard og er kirkens organist. Han har tidligere boet på Heringegnen, hvor han senere på året skal holde en koncert i en af kirkerne.

Indvendig er kirken virkelig storslået og flot, hele rummet er højt også langs væggene.

Kirken råder over mange historiske ting, hvoraf skal nævnes nordens ældste maleri på lærred, et temperamaleri, dvs. en maleteknik hvor knuste og vandrevne farver blandes med bindemiddel, fx æggeblommer, honning eller lim, billedet er malet i 1400-tallet og menes at forestille Marias bebudelse. Andre kloge hoveder har ment, at det skal forestille den hellige Birgitta af Vadstena, hvad der også lyder meget fornuftigt.

I et gravkammer i kirken ligger Leonora Christina Ulfeldt (1621-98) datter af Kirstine Munk og Christian IV sammen med tre sønner, står der i hvert fald på stenen, men ved gravens åbning i 1829 fandt man kun tre barnelig og et guldsmykke, ikke Leonora Christine.

Hun var Christian IV's yndlingsbarn og blev gift med rigsråd Corfitz Ulfeldt, de kom så skrækkelig i unåde hos Frederik III og specielt hans dronning Sophie Amalie, hvis vrede blev årsag til at Leonora Christina 8. aug. 1663 indsættes som fange i Blåtårn, 22 år sad hun der. Forinden havde parret siddet på Hammershus 1660-61. Først efter Sofie Amalies død i 1685 blev Leonora Christina Ulfeldt løsladt, og anvistes plads i Maribo Kloster, hvor hun boede til sin død 6. april 1698. Udenfor domkirken står en byste af hende. Leonora Christina Ulfeldt har i romanen "*Jammersminde*" beskrevet sine 22 år i Blåtårn en uhyre interessant bog, hvor man ofte spørger sig selv, hvor slutter virkeligheden, og hvor begynder fantasien.

På Frilandsmuseet foregår der en hel del aktiviteter, det ligger i den vestlige del af byen, som en del af Stiftsmuseet. Det var vores mening at cykle derud, men da vi kommer ud fra domkirken er Vor Herre blevet meget ked af det, så vi har ikke meget lyst til at gå på frilandsmuseum. Igen på med regntøjet og vi hjuler videre.

Vores indtryk af Maribo var meget positiv, selv om det også regnede her.

En amatøranalyse over hvorfor vores indtryk af Maribo var positiv og af Saksøbing negativ, skønt det regnede begge steder, kan kun forklares derhen, at de mennesker vi møder på vores vej, og den kommunikation vi oplever med dem, er bestemmende for, om vi også kan lide stedet og omgivelserne.

Vi vender nu cyklerne mod nordsiden af Lolland, hvor næste mål er - -

Knuthenborg

Næsten samtidig med at vi når frem til indgang syd, er regnen holdt op. Vi beslutter at fortsætte til indgang nord, hermed får vi en klar fornemmelse af parkens størrelse.

En 2 m høj og 7,2 km lang granitmur omgiver de 660 ha parken strækker sig over, den er hermed Nordeuropas største dyre- og landskabspark med over 900 forskellige fugle- og dyrearter, en kaktussamling og talrige sjældne træer. For første gang må vi konstatere, at det havde været bedre at køre i bil, store dele af parken med de vilde dyr er forbeholdt biler.

Der er 16 km veje i parken, men vi må nøjes med noget mindre samt mere fredelige dyr som geder, hjorte osv. Derfor giver vi os god tid til at gå blandt de mange flotte fugle.

For en gangs skyld får jeg overtalt Hanne, vi får som vores frokost en hot dog og en vand - marvellous.

"Knuthenborg" kan føres tilbage til 1372, men da hed den "Årsmarke." I 1714 overgik godset i slægten Knuths eje og fik da navnet "Knuthenborg." De fleste nuværende bygninger stammer fra 1800-tallet.

Museumsbanen

Der er kun 1 km ud til Bandholm Havn, hvorfra der går færge til Askø. Vi bevæger os om på Bandholm Station, der blev åbnet i 1869 og i dag er fredet. Samtidig åbnede den 8 km lange bane mellem Maribo og Bandholm som Danmarks første privatbane. Persontrafikken blev nedlagt i 1952, men der køres stadig gods på strækningen. I 1962 åbnede "*Dansk Jernbane-Klub*" strækningen som Danmarks første veteranbane i lighed med Vrads-Bryrup banen.

"Museumsbanens" samling består af 5 damplokomotiver heriblandt Danmarks ældste

driftsklare "Kjøge" fra 1879, 3 diesellokomotiver heriblandt verdens ældste driftsklare fra 1921, samt 30 vogne nogle af dem helt tilbage fra 1869. Vi er heldige, toget er netop kommet ind med fuld damp, og der er en livlig trafik af glade mennesker på stationen. En stor og flot uniformeret togbetjent spørger, om vi skal ha' cyklerne med til Maribo, for så kan de også klare det, vi må beklage, at vi netop er kommet fra Maribo, og desværre skal den anden vej. Vi får en snak om, ja hvad tror du, nej denne gang er det mest om Vrads, som han selvfølgelig godt kender.

Vi fortæller, at de i Vrads ikke bruger damplokomotivet men en motorvogn på grund af brandfare, hvortil han svarer, "ja, det siger de i hvert fald, men vi bruger mest damplokomotiver, det er jo det folk forbinder med de gamle tog," og han lægger ikke skjul på, at det bestemte mest er på grund af en noget dyrere drift og en større arbejdsindsats, at de i Vrads normalt kun bruger motorvogne. Også her som i Vrads er personalet frivillig arbejdskraft blandt interesserede jernbaneentusiaster.

Toget gør klar til afgang, pludselig kan vi ikke se en eneste af de mange mennesker på perronen for bare røg, vi glæder os over ikke at lide af astma, samtidig med at vi vinker farvel til de søndagsglade udflugtsgæster på vej mod Maribo.

Kragenæs Havn

Vores egen damplokomotiv sættes i gang. I udkanten af Bandholm ligger byens rødstenskirke, også her har Vor Herre lukkedag, så vi nøjes med at gå en runde på kirkegården og glæder os over den storslåede udsigt over Svanevig, hvor vi ser en masse sejlbåde.

Vi følger vejen langs Lollands nordkyst gennem Reersnæs. Lidt senere viser et skilt fra til Stokkemarke, endnu et af de særprægede stednavne som alle forbinder med Lolland-Falster. Ude i Smålandsfarvandet kan vi se den lille ø Lindholm, den hører under "Knuthenborg Gods," og har også indskrevet sig i historien. Det var her, Jacob Chr. Ellehammer 12. sept. 1906 foretog den første flyvning i Europa, afstanden og højden var ikke så imponerende 42 meter ½ meter over jorden. Forsøget blev aldrig internationalt godkendt, fordi en vejre holdt flyet fast i en bane, men Ellehammer ham husker vi alle.

Gennem Keldernæs og Saltvig lige før Lindet drejer vi ud mod Ravnsborg Bakker, et storslået naturlandskab fra istiden med dødishuller, voldsted, mange kæmpehøje og langdysser. Trods deres lidenhed kaldes de for "De lollandske Alper." En skøn udsigt er der herfra udover Fejø, Femø, Askø og Smålandsfarvandet. Et dejligt område hvor også Lollands højeste punkt Birket Bavnehøj med sine 30 m ligger.

Gennem trange markveje cykler vi ned til Kragenæs Havn, her sidder vi og oplever det hyggelige havneliv blandt fiskere, lystsejlere og andre turister, mens vi konsumerer en is. Kragenæs virker som et meget aktiv ferieområde. Der er en livlig færgetrafik til Fejø og Femø, øerne med den frugtbare morænejord der er grundlaget for de store æbleplantager. På Fejø bor der omkring 900 indbyggere, på Femø der har en mere varieret natur, bor der knap 400, det er her, der i årene 1971-82 var de meget omtalte kvindelejlere. Stadig er der hvert år i august den populære festival, Femø Jazz.

Reventlow

Fra Kragenæs cykler vi over Birket mod Pederstrup. "Godset Pederstrups" ældste papirer går tilbage til 1325, men i 1725 overgik den i Reventlow familiens eje.

Politikeren og greven Christian Ditlev Frederik Reventlow (1748-1827) der var statsminister fra 1797-1813, var meget afholdt af bønderne, det bevises ved, at da han døde skiftedes godsets 500 bønder til at bære hans kiste til Horslunde kirkegård, hvor han blev begravet på nordsiden blandt de fattige.

C.D.F. Reventlow var en af hovedkræfterne i Stavnsbåndets ophævelse 20. juni 1788, han overtog godset i 1775 og lod det fra 1813-22 ombygge af datidens berømte arkitekt C.F. Hansen. I 1939 blev godset indrettet til museum. Her vises træk fra Reventlow familiens liv og fra det politiske arbejde med reformer indenfor landbrug, skovbrug, skolevæsen og vejvæsen i 17-1800-tallet. Netop som vi kommer til den 20 ha store park, er et orkester på vej ud, de har holdt koncert i parken. Beklageligvis kan vi ikke nå det hele, så vi traver en tur i parken hen mod hovedbygningen, her kommer vi også for sent. "*Vi har lukket,*" var meldingen, da vi lister op ad trappen og forsigtig kigger ind af den dør, der altså skulle være lukket. Kustoden er travlt optaget af at tale med en mand, som vi finder ud af har noget med orkesteret at gøre. Kustoden strør om sig med rosende vendinger, om det fortrinlige arrangement som manden har stået for og mandens eminente dygtighed, som han har udvist ved et eller andet, der har givet ham en fornem pris. Vi vurderer at med alle de kvaliteter og den bukken og skraben, må manden mindst være greve. Endelig hilser manden af, og kustoden bukker dybt.

Vi beklager, at vi er kommet for sent er på cykelferie og kendte ikke stedets tider for såvel koncert som museet.

"Jeg vil anbefale jer en anden gang at planlægge turen noget bedre. Jeg skal hjem nu."

Tonen havde skiftet fra dur til mol, jeg var lige ved at spørge om han altid var i så godt et humør? men man er jo høflig, så i stedet for spurgte jeg sådan mere neutral, hvor

"Museumsvejen" gik?

"Det kommer så sandelig an på, hvor I skal hen!"

Et åndssvagt svar for "*Museumsvejens*" placering er da uafhængig af, hvor vi skal hen.

Jo, jeg havde da læst at - - -

"Museumsveje det er de alle sammen herovre," afbrød kustoden.

Hanne kommer mig til hjælp snakker om et par lige gyldigheder, når hun spørger i øst, svarer kustoden i vest. Goddag mand - økseskaft.

Jeg kan jo også godt se, at vi ikke har helt så pænt tøj på som ham "*musikgrevemanden,*" det må vi tænke på næste gang, vi møder ham. Vi tænker for os selv, er det mon øl eller stoffer? Jeg har også overvejet at sende ham denne historie, men man er jo en menneskekærlig sjæl, og for øvrigt er det vel ikke usandsynlig, at den arme mand i mellemtiden er blevet "*indlagt.*"

Museumsvejen

Vi vidste udmærket godt, hvor Museumsvejen går. Fra turistkontoret har vi fået et diger værk om vejstrækningen, der stammer helt fra oldtiden. Her skal jeg prøve at gengive den meget forenklet.

Afstandsangivelser har været kendt lige siden Romerriget, udgangspunktet her var den gyldne sten i Rom. I Danmark var de første milepæle af træ, derfor hedder det en milepæl, men træpælene er desværre alle gået til grunde. De gamle vejsten er efterhånden også sjældne, de fleste er gået tabt i tidens løb, mange af dem måske brugt som bygningssten.

De danske veje blev i 1700-tallet opmålt af Ole Rømer, han har sit eget museum ved Vestskoven, her fortælles om en af vort lands største personligheder, der er kendt langt ud over landets grænser. Til opmålingen brugtes en milevogn, nærmest en trillebør hvor hjulets omdrejninger tælles af et tandhjul, og dermed målte den kørte strækning, måleapparatet kaldes et hodometer. For hver mil, som er 7.532 km, rejstes der en milesten, mellem stenene var der mindre halv- og kvartmilesten. Men på Lolland-Falster blev der sat endnu mindre mærkesten, her markeredes hver 100 favne, som svarer til 188 m.

1 mil = 4.000 favne, 1 favn = 1,88 m, 4000 x 1,88 = 7.520 km altså en afvigelse på 12 m.

Den eneste komplette samling der udgør en mil, findes her på "*Museumsvejen*," hvor de originale mile- og mærkesten blev opstillet i 1988.

"*Museumsvejen*" består af i alt 41 sten. Første sten er en 2 milesten, den står Vesterborgvej 53, og de 2 mil fortæller afstanden til Nakskov. Herefter følger 39 sten med numrene fra 1 til 39, hver markerende 100 favne og til sidst lidt nord for Pederstrup en 3 milesten.

Historisk er vejene på landet bestemt af bøndernes trafik til hoveri og kirke.

Prøv at lægge mærke til hvor tit vejen svinger, når du kommer til en kirke eller en herregård, det fortæller dig, at hertil og herfra gik alle veje i gammel tid.

Beskrivelsen om "*Museumsvejen*" fortæller den nøjagtig placeringer af samtlige 41 sten, samt små historier oplevet de enkelte steder.

Her et eksempel: Brændevinen kostede dengang 32 øre potten, røgteren fra Skeltofte drak 1 pot om dagen, undtagen den dag hvor lynet havde slået ham bevidstløs i marken, for da måtte han have 2 pletter "*for at få svovlsmagten ud af munden.*"

Tæt ved 3 milestenen ligger den 5000 år gamle "*Kong Svends Høj*," det er Danmarks længste jættestue 13 m lang og 2 m høj, selve højen er 24 m lang.

Igen mod Tårs

Da vi har kørt "*Museumsvejen*" fra nord mod syd, står vi nu ved den gulkalkede Vesterborg Kirke, men også her nægter Vor Herre adgang til kirkens indre.

I Vesterborg lå Danmarks første seminarium.

Kortet bliver studeret, vi har en længere diskussion, om vi skal tage den nordlige eller den mere direkte vej til Tårs. Det bliver denne gang den direkte vej, der vinder. Man ved jo aldrig præcis, hvad man går glip af, hvis man ændrer en vej. Men man ved jo heller aldrig, hvad man får af andre oplevelser på den nyvalgte rute. Imidlertid går vi glip af at se det sted omkring Frederiksdal på nordsiden af Vestlolland, hvor svenskerne under Karl Gustaf-krigene fra 1657-1660 udførte en af historiens mest dristigste krige, hvor hæren på 14 dage fra 30. jan. til 13. feb. 1658 gik over isen fra Jylland til Fyn, her gik en del ryttere med heste gennem isen og forsvandt, videre til Tåsinge, Langeland og fra marken ved Longelse den 6. feb. 1658, om aftenen for ikke at blive set, ud over bæltets 15 km is, hvor land og hav gik i et, og kun en enkelt rode meldtes at være gået gennem isen. Med på turen var Corfitz Ulfeldt, der på dette tidspunkt var gået med svenskerne. Det fortælles, at der flere steder stod to fod vand over

isen, frygten var stor, men den 7. feb. gik de i land ved Grimstedgård nu Frederiksdal på Lolland og videre til Falster og herfra til Vordingborg på Sjælland. Karl Gustav havde for evigt skrevet sit navn i europæisk krigshistorie. Faktisk var det uansvarlig højt spil, ja, galmandsværk, men heldet var med Karl Gustav. Det var i den krig, hvor vi trods Gøngehøvdingens indsats mistede Skåne, Halland, Blekinge og Bornholm, men Bornholm fik vi dog tilbage i 1661. Krigen blev således dyr for Danmark, selv om vi blev hjulpet af Nederlandene. Europa så nemlig gerne, at Sverige havde den ene Øresundsbred. Danmark blev udsultet, med efterfølgende hungersnød og epidemier der reducerede befolkningen med en femtedel.

Vi lader svenskerne sejle deres egen sø og cykler mod Tårs. Strækningen er ikke særlig spændende, nærmest kedelig, så vi kigger os grundig om for om muligt at opleve noget interessant. Det mest ophidsende er faktisk en bil, på hvis bagsmække vi læser ordet "*PILFERING*," det engelske ord betyder rapsberi, men det er vel næppe sandsynlig, at det er en bil til transport af tyvekoster, men hvorfor det stod på bilen, ja, det er et af de spørgsmål, vi næppe nogensinde får besvaret, her må fantasien klare resten.

Det må være nærliggende at tro, at det danske ord "*pilfinger*" stammer herfra, men det er dog sagt ganske for egen regning.

Normalt har vi bestemt ikke cyklet hurtigt, men blot holdt en fart passende til vej- og vejrforhold samt vores puls. På cyklen fortæller vores minicomputer om tid, afstand og fart, vi finder nu ud af, at hvis vi skal nå færgen i Tårs som sejler kl. 19, så skal farten skrues væsentlig op. Klokken er 18:15, og der er 20 km til færgen, farten skal altså i gennemsnit være 27 km/t. Det er væsentlig mere, end vi har været vant til, for det har jo været en fornøjelsestur. Alle sejl sættes til, syd for os kan vi se profilen af Nakskov med kirke, kraner osv.

Vi følger cykelruten, for på motortrafikvejen er der ikke adgang for cykler. Kl. 18:55 kan vi se færgen, så slår vejen et sving ned bag en række træer, herfra kan vi ikke se færgen, kl. er nu 18:59, sveden springer frem på panden, så kommer vi forbi træerne, vejen drejer igen nu direkte mod færgen, her ser vi tre mand stærk stå med front mod os og bommen i hånden, gad vist om de har set os? Klokken er passeret 19:00, vi er nu så langt, at vi kan se deres ansigter, de griner over hele hovedet, - - jeg siger ikke hvorfor.

Da vi triller ombord, har vi kun lige luft til at sige, "*det gik lige, tak fordi I ventede.*"

De sagde, at fornøjelsen helt var på deres side, det lagde de heller ikke skjul på, de havde set os allerede før, vi blev skjult af træerne og kunne godt se på vores ihærdighed, at det var vores mening at nå færgen.

Vore returbilletter findes frem, et klip og vi vakler op ad trappen til cafeteriet, hvor vi forlanger "*to svalebajere,*" de 39,50 var de bedst placerede udgifter for tørst på hele turen. En dejlig stille overfart, hvor vi endnu engang ser store skibe på vej gennem Langelandsbæltet.

Igen på Langeland

Efter en behagelig overfart cykler vi op til "*Spodsbjerg Badehotel & Færgekro.*" Bestiller igen vores værelse for natten, får os et tiltrængt bad og så ned til en portion mad og en flaske rødvin. Efter middagen får vi en kande kaffe med op på værelset, hvor der også bli'r tid til yatzy, inden vi møre og trætte går til ro.

Da vi morgenen efter er klar til afgang, opdager vi til vores store forskrækkelse, at bilen i hele ugen har stået med loftslyset tændt, der er ikke det, der ligner liv i batteriet.

Vi låner kromandens bil, får sat startkabler på, og så går det igen.

Mandagen bruger vi til en Langelandstur både nordspids og sydspids. Vi finder ud af, at det er en meget spændende ø både hvad angår natur, kultur og historie. En ø der kræver flere dage at udforske, så den kan glæde sig til senere at få vores besøg.

Hjemme igen

Mandag aften er vi igen i Ringkøbing. Foruden bilturen blev det til en 400 km rigtig god og oplevelsesrig cykeltur. Og nu kender vi endnu et hjørne af vort dejlige land.

Hvor mon vi så finder på at tage hen på næste års cykeltur?

For selvfølgelig skal vi på den igen til næste år.

Tak for selskab vi ses næste år et andet sted i vort dejlige land

Frede Lauritzen

Tidligere udgivelser:

- 1980 Andorra
 - 1987 Arnold - novelle
 - 1990 Thailand på godt og ondt
 - 1991 Sydamerika Chile - Brasilien
 - 1992 "*Jambo*" Kenya - du forunderlige land
 - 1993 Barnløshed - adoption
 - 1994 En lille bid af tilskudssamfundet: "*Jeg løfter røret*"
 - 1994 Tidsbilleder. Kronologisk leksika. Ajourføres løbende
 - 1994 Leksikassen. Ord jeg er ramlet i uden til fulde at forstå. Ajourføres løbende
 - 1995 De Slesvigske Krige
 - 1995 Østeuropa i forandring
 - 1995 Colombia - smuk og mangfoldig
 - 1996 Hærvejens historie - i cykelhøjde
 - 1996 Øretæver i tilværelsen
 - 1996 Æseløre - litteraturanmeldelser. Ajourføres løbende
 - 1997 En dag i 1997
 - 1997 Budapest & Ungarn - i efterårsdragt
 - 1997 Lolland-Falster & Møn - i cykelhøjde
 - 1997 Ego - det bevidste jeg
 - 1998 En lille stump af det mægtige Kina
 - 1998 Storebælt - i cykelhøjde
 - 1999 Skt. Petersborg - paladsernes by bygget på sumpen
 - 1999 Sjælland Stevns - Masnedø - Asnæs - i cykelhøjde
 - 1999 Et eventyr om julenissens morgensvømmetur
 - 2000 Madeira - en blomstrende ø
 - 2000 Rom - Den evige Stad
 - 2001 En lille stump af Himalaya - verdens tag
 - 2001 Samos - en ferieø for alle
 - 2001 Samsø - i cykelhøjde
 - 2002 Limfjorden øst - i cykelhøjde
 - 2002 Vest Stadil Fjord - i cykelhøjde
 - 2002 Wien - musikkens by
 - 2002 Mozart - hvordan var han egentlig?
 - 2002 Egypten - Nilens gave
 - 2003 Steen Steensen Blicher - hvordan var han egentlig? (Redigeret 2010)
 - 2003 Vietnam - Østens smukke, venlige land i forandring
 - 2003 Limfjorden vest - i cykelhøjde
 - 2004 Grænselandet - i cykelhøjde
 - 2005 H.C. Andersen - hvordan var han egentlig?
 - 2005 Mexicos - Store Riger
 - 2005 Sjælland nord - i cykelhøjde
 - 2005 Paris - byernes by
 - 2006 IKA MARKED - gennem 27 år
 - 2006 Skal vi hejse Dannebrog, eller skal vi brænde det?
 - 2006 Hven - i cykelhøjde
 - 2006 Sydfyn og Det Fynske Øhav - i cykelhøjde
 - 2006 Bulgarien - et smukt og alsidigt land
 - 2006 Sydafrika - en regnbuenation
 - 2007 Søren Aabye Kierkegaard - hvordan var han egentlig?
 - 2007 Kaj Munk - hvordan var han egentlig?
 - 2007 Vendsyssel - i cykelhøjde
 - 2007 N.F.S. Grundtvig - hvordan var han egentlig?
 - 2007 Cornwall - den sydvestlige del af England
 - 2008 Læsø "*Kattegats Perle*" - i cykelhøjde
 - 2008 Ti Radioforedrag - fra The Big Bang til år 1380
 - 2009 Ti Radioforedrag - fra år 1380 til år 1682
 - 2009 Chile - det lange land i ly af Andesbjergene Peru - inkaernes land
 - 2009 Lissabon - en smuk og alsidig by
- Frede Lauritsen - Herningvej 7B^{1.1}. 6950 Ringkjøbing Tf: 97 32 15 32
fredelau@webspeed.dk*